

Onze Taal 12

2016

Bonbondozen voor
taalliefhebbers

De collectie van
'Het Bureau'

Het taaljaar 2016

"Duitsland
beroemdste dichter"
Bezits-s verdwijnt

*De crapeaud was van een
antimakassartje voorzien*

Groot Dictee

Hoe goed zou de computer het doen?

Raamweg 1a
2596 HL Den Haag
telefoon: 070 - 356 12 20
e-mail: info@onzetaal.nl
IBAN: NL61 INGB 0003 1101 00
BIC: INGBNL2A
Voor adreswijzigingen,
aanmeldingen en dergelijke:
administratie@onzetaal.nl

Taaladviesdienst: 0900 - 345 45 85,
ma-vr 9.30-12.30 uur (€ 0,90 per
minuut); e-mail: taaladvies@onzetaal.nl

Onze Taal op internet:
www.onzetaal.nl
(webredacteur: Raymond Noë)
Twitter: @onzetaal
Facebook: www.facebook.nl/onzetaal

Webwinkel Onze Taal:
www.onzetaalwebwinkel.nl

Taalpost en TLPST
Zie www.taalpost.nl en www.tlpst.nl;
redactie: Erik Dams en Marc van
Oostendorp

Woordpost
Zie www.woordpost.nl; redactie:
Taaladviesdienst

Het maandblad *Onze Taal* (oplage
29.000) is een uitgave van het Genoot-
schap Onze Taal (opgericht in 1931).
Het genootschap stelt zich ten doel
op een toegankelijke manier informatie
en advies te geven over (de Nederlandse)
taal, te enthousiasmeren voor taal en
een podium te zijn voor discussie over
taalkwesties.
De bijdragen in het tijdschrift weer-
spiegelen niet noodzakelijk de mening
van de redactie.
Voor het overnemen van artikelen is
toestemming van de redactie nodig.

Onze Taal verschijnt tienmaal per jaar,
met een dubbelnummer in februari/
maart en juli/augustus.
Prijs los nummer € 6,- (excl. verzending).
Lidmaatschap (inclusief abonnement)
voor Nederland, Suriname, Aruba,
Curaçao en Sint-Maarten € 36,- per jaar;
België € 39,50; andere landen € 52,50
per jaar.
Digitale *Onze Taal* € 36,-; in combinatie
met 'papieren' abonnement € 50,-.
Prijs collectief abonnement: op aanvraag.
Opzegging van het lidmaatschap dient
te geschieden vóór 1 november; het
eindigt dan op 31 december.
Prijs voor CJP-houders € 29,50 per jaar;
opgave voor CJP'ers uitsluitend aan
Stichting CJP, Postbus 3572, 1001 AJ
Amsterdam of via www.cjpdeals.nl.
Voor mensen met een leeshandicap is
Onze Taal ook in elektronische vorm
beschikbaar. Inlichtingen bij Dedicon:
0486 - 486 486. *Onze Taal* wordt in
elektronische vorm voor brailleschrift
beschikbaar gesteld door de CBB.
Inlichtingen: 0341 - 56 54 99.

Redactie
Saskia Aukema
Peter-Arno Coppen
Jaap de Jong
Peter Smulders
Kees van der Zwan

Bureauredactie
Saskia Aukema
Raymond Noë
Eva van Wijk
Kees van der Zwan (eindredactie)

Vaste medewerkers
René Appel, Mariëtte Baarda, Hans
Beelen, Ton den Boon, Aaf Brandt
Corstius, Ann De Craemer, Frank
Dam, Gaston Dorren, Ype Driessen,
Matthias Giesen, Jan Erik Grezel,
Ingmar Heytze, Joop van der Horst,
Frank Jansen, Josje van Koppen, Hein
de Kort, Jan Kuitenbrouwer, Sterre
Leufkens, Berthold van Maris, Marten
van der Meulen, Folkert van der
Meulen Bosma, Guus Middag, Marc
van Oostendorp, Riemer Reinsma,
Ewoud Sanders, Nicoline van der Sijs,
Matthijs Sluiter, Erik van der Spek

Directie
Peter Smulders

Administratie
Heleen Bücker
Leonie Flipsen
Liane Pagie

Taaladviesdienst
Roos de Bruyn
Rutger Kiezebrink
Jaco de Kraker
Tamara Mewe
Lydeke Roos

Marketing
Paula Vrolijk-de Vries

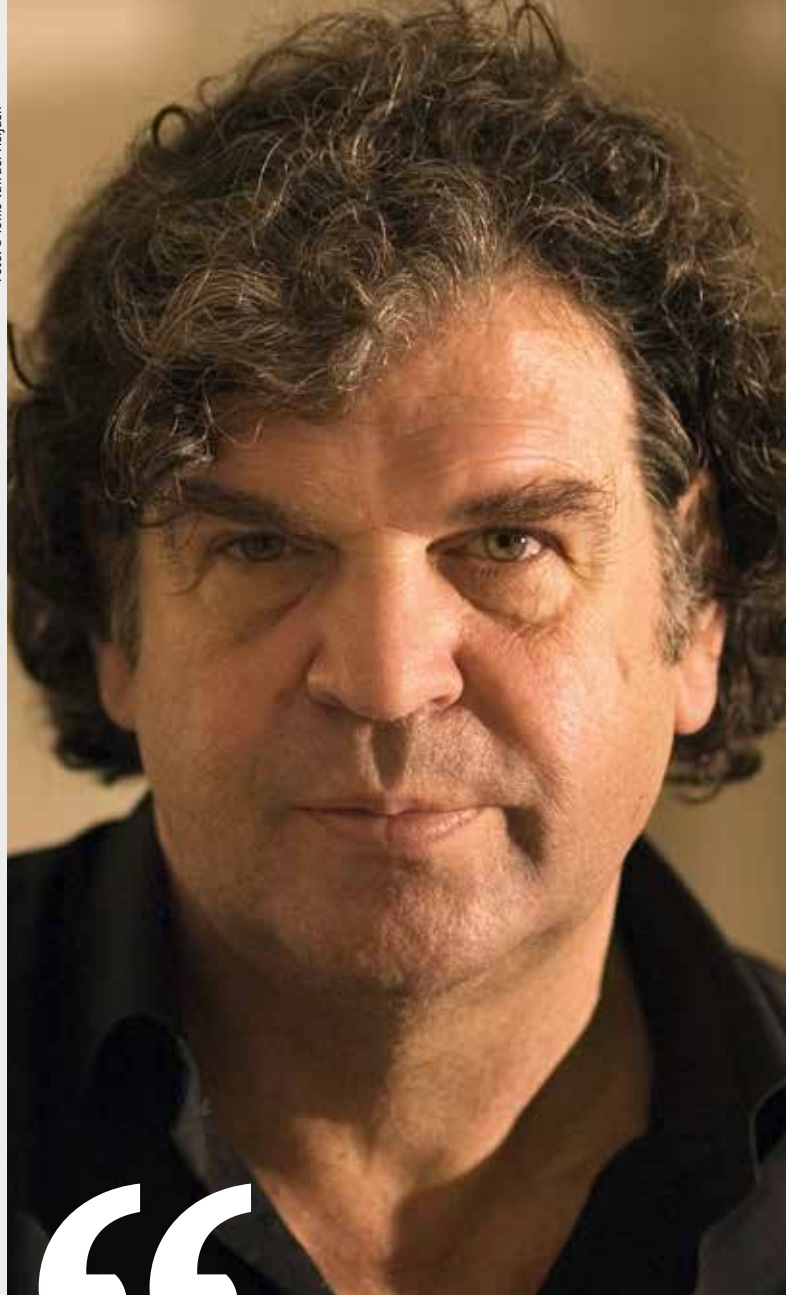
Bestuur Genootschap Onze Taal
Gert Haverkate, voorzitter
Carel Jansen, vice-voorzitter
Livia Verstegen, secretaris
Margot Scheltema, penningmeester
Martine Tanghe

Ereleden
Wim de Bie en Kees van Kooten

Vormgeving: Manifesta, Rotterdam
(Karin Nas-Verheijen)
Druk: Habo DaCosta, Vianen

ISSN 0165-7828

**Het volgende nummer
van *Onze Taal* verschijnt
op 3 januari 2017.**

“

*Nexit is een laf
napraatwoord.
Brexit ... nexit.*

”

4 **Peter-Arno Coppen**

De computer heeft 32 fout

Spellingcorrector maakt het Groot Dictee

10 **Marc van Oostendorp en Douwe Zeldenrust**

Bonbondozen voor taalliefhebbers

De collecties van het Meertens Instituut

16 **Redactie *Onze Taal***

Het taalnieuws van 2016

Plus: meningen van bekende taalgebruikers

20 **Joop van der Horst**

“Duitsland beroemdste dichter”

Weer een tweede naamval minder in het Nederlands

Klukkuk-taal nog altijd van invloed

“Dat is natuurlijk van de zotte.”

Bladzijde 23

Blz. 28

En verder

- 22 *De dokter z'n huis*
- 34 Trefwoordenregister 2016

Rubrieken en series

- 6 **Reacties**
- 7 **Iktionaire:** *allochtoon*
- 8 **Vraag en antwoord:** tips, trainingen en test
- 13 **Raarwoord:** *bamboeseur*
- 13 **Van Aaf tot z:** *au*
- 14 **Woordsprong:** Pluto en andere planeten
- 15 **Beeldspraak:** cafetariamodel
- 15 **De Craemer:** hier vloekt men niet
- 23 **De taal van ...** Klukkuk
- 24 **Dichtplaatsen:** de zelfcorrigerende wijs
- 24 **Trouwe leden**
- 25 **Vertaald door ...** Marjolein Algera
- 25 **Proftaal:** taalkundig plezier
- 26 **Ype**
- 26 **Taalpuzzel**
- 27 **Onderzocht:** taal in de Vlaamse klas
- 29 **Tamtam:** actualiteiten en opinie
- 30 **Webwinkel Onze Taal**
- 31 **Gesignaleerd**
- 32 **Boeken**
- 33 **Matthias Giesen**
- 33 **Lezer**
- 35 **Taaltje!**
- 36 **Ruggespraak**

De computer heeft 32 fout

Spellingcorrector maakt het Groot Dictee

Op zaterdag 17 december wordt het Groot Dictee uitgezonden. Zou een computer kans maken als hij meeschreef? Dat valt nog tegen.

PETER-ARNO COPPEN

Het is u misschien ontgaan, maar woensdag 19 oktober 2016 was een historische dag. Toen won de computer namelijk voor het eerst een officiële partij go van een professionele speler. Het Aziatische bordspel geldt als een van de moeilijkste denksporten ter wereld, en lange tijd werd het onmogelijk geacht dat een computer van een professionele go-speler zou kunnen winnen. Maar ook deze barrière in de kunstmatige intelligentie is nu door de computer doorbroken. In 1997 versloeg de computer al wereldkampioen Garry Kasparov met schaken. Rond diezelfde tijd werd ook een scrabbleprogram-

ma ontwikkeld, dat de laatste tien jaar nauwelijks te verslaan is. Wat blijft er nog over aan uitdagingen voor de computer? Het antwoord: goed spellen.

Proef op de som

Veel mensen zullen denken dat de huidige stand van zaken in de taal- en spraaktechnologie het al lang mogelijk maakt dat een computer het Groot Dictee der Nederlandse Taal foutloos spelt. In de tekstverwerker Word zit immers een spellingcorrector ingebouwd, waar al zo'n vijftig jaar onderzoekstijd in zit. Je zou zeggen dat de kinderziekten daar onderhand wel uit zijn. In 1999 meldde columnist Jan Kuitenbrouwer al eens dat hij, thuis meeschrijvend met de spellingcorrector, drie fouten had in het Groot Dictee, slechts één meer dan de winnaar. Nu, negentien jaar later, zal het toch wel nog beter gaan?

We namen de proef op de som door opzettelijk fouten aan te brengen in de dicteetekst uit 2015. In alle woorden die de jury had gemarkeerd als 'moeilijk', brachten we een voor de hand liggende spel-

fout aan: *parreren* voor *pareren* bijvoorbeeld. Daarnaast voegden we *nóg* een paar waarschijnlijke foutjes toe (een extra *n* in *pensionaatsmeisje*), tot een totaal van 67 fouten. Dit voerden we aan de spellingcorrector van de tekstverwerker Word. Het

een het slechte nieuws. Als je blind de correcties van de computer overneemt en verder niet nadenkt, heb je nog altijd 32 fouten. En wat nog erger is: als je alles correct spelt, dan denkt de spellingcorrector nog dat je 11 fouten hebt.

Het goede nieuws is dat de computer 35 van de 67 fouten correct verbetert. Dit is ook meteen het slechte nieuws.

resultaat staat hieronder. We testten ook de spellingcorrector van Apple in Pages, maar die gaf ongeveer hetzelfde resultaat (evenveel, maar hier en daar wat andere fouten).
Het goede nieuws is dat de computer 35 van de 67 fouten correct verbetert. Dit is echter ook met-

Pontifikaal
De computer is vooral goed in ongebruikelijke, lange woorden. Dat komt doordat de spellingcorrector voornamelijk werkt op basis van woordenlijsten. Als je *pontifikaal* schrijft in plaats van *pontificaal*, dan zal de computer geen enkele moeite hebben om dat te herkennen als een foute spelling, en ook nog eens de goede verbetering voorstellen.
Er zijn twee gevallen waarin de computer met deze strategie tekortschiet: als het woord helemaal niet in de woordenlijst staat (bijvoorbeeld bij *Elixir d'Anvers*), en als het woord te kort is. Stel dat je *het* per ongeluk als *heet* spelt, dan zal de computer dat niet afkeuren, omdat *heet* óók bestaat.

Het dictee door Word gemaakt

Ki Congo

Onze Lieve-Vrouw

linkmichels

lengen

groentepap

Jamin

Lang leve het **heen en weer**

Ik was een **pensionnaatsmeisje** met een **goeiigen onkel** die **redemtorist** was en **zondags ten alle tijde** een **soetane** droeg. In de **Kongolese broes** praatte hij **KiCongo** en dronk palmwijn zo zacht als **leguanehuid**.

Pontifikaal gezeten in mijn **bonma's fauteul**, onder de **Byzanthijnse afbeelding van Onze Lieve Vrouw** van Altijddurende Bijstand in haar **carmozijnrode** gewaad, een drupje **Elixir d'Anverres** op het **ovalen** bijzettafeltje, liet **heerroom** tijdens zijn **kongee sigarerook** de kamer inkeringelen.

Op mijn **twee-en-twintigste** verliet ik dit **sacrosante, Brelliaanse** universum en **verkastte** naar Nederland, waar een **cotelet** een **carbonade** heette, **caotchouc** rubber, een **frou-frou** een pony en een brood niet grijs was maar bruin.

In **mokum** voelde ik me al gauw **se nang**. Ik leerde **jijbakken parreren**, **linkmiechels** vermijden en ervoer mijn **ex-patriatie** nooit als een **colocatie**. **Al lengs** maakte ik kennis met **haché**, **gruttepap** en **krentjebrei**, maar ook met saté en spekkoek, en **at niet alleen hallal** maar ook **kosjer**.

'Word mijn dochter daarginds niet te **astrand?**, **wijfelde** mijn moeder. Ze prefereerde inmiddels dat ik **neerpelts** sprak – alles beter dan dat **chutturale** Hollands. Mijn vader **phulmineerde** tegen het **perfiede** drugsbeleid van de **Noorderburen** en hun **promiscuïteit-bevorderende sexshops**, maar hun **elokwentie** **apreciëerde** hij en het Groot Dictee **mistte** hij niet één keer.

Jeminé, ben ik na al die jaren **verkaast?** vast en zeker, al val ik **geenzins** van **Skylla** in **Charibdys** wanneer ik – om te spreken met de onlangs **verscheidenden** **drs. P – viceversa** **heen-en-weer** vaar tussen beide **taal en cultuuroevers**.

danseres

Belizaanse

naan

partitie

krentje brei

verkast

In de dicteetekst van 2015, opgesteld door Lieve Joris, brachten we opzettelijk 67 fouten aan om te testen welke ervan herkend zouden worden door de spellingcorrector van Word. De kleuren betekenen het volgende:
goeiigen: terecht aangestreept door Word als fout, met de juiste verbeter suggestie (35x)
pensionnaatsmeisje: terecht aangestreept door Word als fout, zonder verbeter suggestie (3x)
Onze Lieve Vrouw: terecht aangestreept door Word als fout, maar met de verkeerde verbeter suggestie (13x); de opvallendste suggesties van Word hebben we erbij gezet.
heen en weer: fouten die door Word niet herkend werden (16x)
KiCongo: zelfs als we dit woord correct hadden gespeld (Kikongo), zou Word dit fout rekenen (11x)

De computer is wel tolerant als het gaat om combinaties van woorden en woorddelen. Het woord *elixirtje* bijvoorbeeld, dat niet in de lijst staat, rekent de computer goed vanwege de combinatie van het bekende *elixir* en het verkleinende *-tje*. En een onlogische combinatie als *karmozijnblauwe* vindt de spellingcorrector ook prima omdat het een samenstelling is van *karmozijn* en *blauwe*. De spellingcorrector kijkt niet naar de betekenis.

Wat de spellingcorrector ook niet (of in heel beperkte mate) doet, is letten op de omgeving van het woord. Een geval als *al lengs* (niet aan elkaar geschreven) wordt wel aangestreept (het woord *lengs* bestaat niet), maar de computer komt niet op het idee dat *allengs* één woord is.

Eenzelfde zwakheid ligt ten grondslag aan fouten als *mistte* en *verscheidden*. Dit zijn allebei bestaande woorden, die echter om verschillende redenen niet passen in de tekst. *Mistte* past niet omdat het gaat om de verleden tijd van *missen*, en niet die van *misten*. *Verscheidden* is de verkeerde spelling omdat het hier het voltooid deelwoord *verscheiden* betreft (“de onlangs verscheiden Drs. P”). Omdat de spellingcorrector niet kijkt naar grammatica en betekenis, blijft deze fout onopgemerkt.

Valkuil

Er komen wel spellingcorrectors bij. Zo bestaat er onder leiding van prof. Antal van den Bosch een wetenschappelijk onderzoeksproject naar een ‘zelflerende’ spellingcorrector: het zogeheten Valkuil-project. Ook aan deze spellingcorrector hebben we de dicteetekst met fouten voorgelegd.

Van den Bosch waarschuwt vooraf voor een te groot optimisme: “Hij doet het notoir slecht bij geconstrueerde teksten, zoals dictees.” Hoe komt dat? Het experimentele programma beschikt niet over een vooraf ingevoerde lijst van correct gespelde

woorden, maar het krijgt echte teksten ‘gevoerd’, waaruit het programma gemiddelde waardes vaststelt. Deze kracht is voor een dictee soms een zwakte. Van den Bosch: “Een fout gespelde vorm als *kosjer* heeft Valkuil.net 1577 keer gezien in z’n trainingsmateriaal, tegenover het correcte *koosjer* 2744 keer, en de vorm *kosher* 1304 keer. Zo’n verschil vindt Valkuil.net veel te klein om *kosjer* fout te noemen.”

De test geeft Van den Bosch gelijk: Valkuil.net suggereert maar negen mogelijke verbeteringen (waarvan twee ten onrechte), wat aanmerkelijk slechter is dan de Word-spellingcorrector. De lichtpuntjes zitten echter in de details: Valkuil.net verbetert *al lengs* tot *allengs* en *se nang* tot *senang*, omdat hij verder kijkt dan het woord lang is, en komt zelfs bij het woord *mistte* met de verbetering *miste* (waarschijnlijk omdat het veel vaker voorkomt).

Sterke punten

Gaat de computer ooit het Groot Dictee winnen? Volgens Van den Bosch zou er best een goed programma kunnen worden ontwikkeld met dat doel, als je de sterke punten van beide programma’s combineert en de spellingcorrector ook nog laat kijken naar grammatica.

Maar om echt mee te kunnen doen zou de computer ook nog eens de voorgelezen tekst moeten kunnen herkennen, en dat is echt verre toekomstmuziek.

De suggestie van Kuitenbrouwer uit 1999, dat je in combinatie met de computer het dictee zou kunnen winnen, blijkt dus bijna twintig jaar later nog niet echt bewaarheid. Spelling is nu eenmaal geen spelletje. <

Het programma van Antal van den Bosch is gratis te gebruiken via Valkuil.net.

Reacties

Stemkraakjes

MARIA RONDËL - ZANGPEDAGOGE,
NOORDBEEMSTER

Met veel plezier las ik in het septembernummer het artikel van Marc van Oostendorp (‘Stemkraakjes op YouTube’). Als zangpedagoge en vocal coach kom ik deze stemkraakjes al jaren tegen. Vooral in de popmuziek worden ze gebruikt om emoties van liefde, vreugde, woede en agressie uit te drukken. Dat gebeurt aan het eind van een zin, zoals in het artikel gemeld

wordt, maar ook aan het begin ervan, bijvoorbeeld voor het inzetten van ‘I love you’. Bij het beluisteren van een nieuwe single van een van mijn leerlingen telde ik dertien kraakjes – “Een beetje veel emotie”, was mijn commentaar. En ook erg irritant, als je zo’n song van twee minuten en dertig seconden twee keer beluisterd hebt.

De verschillende stem-effecten zijn trouwens niet schadelijk voor de stem, omdat ze in het ‘aanzetstuk’ (resonansgebied) gevormd worden.

Opbouw nieuwsberichten

MONIQUE JANSSENS - UTRECHT

NOS-taaladviseur Peter Taal gaat in zijn artikel ‘Liever feestje dan festiviteit’ (*Onze Taal* oktober) in op de taal van het *NOS Journaal*. Hij schrijft dat hij de NOS-nieuwsberichten liever niet ‘institutioneel’ laat beginnen, dat wil zeggen met het noemen van het instituut waar het bericht over gaat: “De Tweede Kamer heeft besloten ...”, “De rechtbank in Maastricht heeft ...” Ik heb daar

Reacties naar:

redactie@onzetaal.nl, of
Redactie *Onze Taal*, Raamweg 1a,
2596 HL Den Haag.
Formuleer uw reactie kort en
bondig, bij voorkeur in niet
meer dan 250 woorden.

eerder iets over gelezen. Het argument dat toen gegeven werd, was dat de kern van de mededeling op deze manier beter gehoord en onthouden wordt.

Echter, ik ervaar ook een groot nadeel. Het verschil tussen feitelijkheden en plannen of wensen valt daarmee al snel weg. Je hoort: “Voortaan moet iedereen betalen om te voet of met een vervoermiddel een

brug te mogen gebruiken.” Dat doet je vermoeden dat er een nieuwe wet is aangenomen, maar dan volgt zin twee: “Dat zegt de Partij van de Bruggenwachters, die daarvoor een voorstel heeft ingediend bij de Tweede Kamer.” Op deze manier meldt de eerste zin feitelijk een onwaarheid. Let maar op, de journaals staan bol van dit soort onware zinnen, en als je niet oppast, komen zo de fabeltjes in de wereld.

Koudekerk

HENRY HAGEN - HOEVELAKEN

In de septemberaflevering van zijn rubriek ‘Namen op de kaart’ schrijft Riemer Reinsma dat naamkundigen het erover eens zijn dat het woorddeel *koud* in plaatsnamen als Koudekerke of Koudekerk aan den Rijn de betekenis ‘niet meer in gebruik’ heeft. In deze plaatsen zou dus ooit een kerk moeten hebben gestaan die niet meer gebruikt werd en door een andere was vervangen. Maar van die ‘koude kerken’ blijkt meestal elk spoor te ontbreken. *Meestal* betekent inderdaad ‘niet altijd’, zo bleek mij onlangs weer. Ik fietste op Schouwen-Duiveland door de buurtschap Koudekerke, aan de oever van de Oosterschelde aan de zuidkant van het eiland. Daar staat wel degelijk

een verlaten kerk. Sterker nog: er resteert alleen nog een toren, en die toren is het enige bouwwerk in de hele buurtschap, als een baken dat waakt over het water om het achterliggende land te beschermen.

Bizarre taaltheorieën

KASPER JANSEN - AMSTERDAM

Interessant, het artikel van Gaston Dorren over bizarre taaltheorieën (*Onze Taal* november). Daarin had ook een verhaal over de oude Egyptenaren goed gepast. De Griekse geschiedschrijver Herodotus (ca. 485-425 v.Chr.), die ook Egypte bezocht, schrijft in zijn *Historiën* dat farao Psammetichus (664-610 v.Chr.) een experiment liet uitvoeren. Twee zuigelingen werden grootgebracht zonder dat ze ooit taal hoorden. Na twee jaar spraken zij voor het eerst uit zichzelf, en vroegen hun verzorger om ‘bèkos’ – het Frygische woord voor ‘brood’. De farao concludeerde toen dat de inwoners van Frygië – het huidige Turkije – nog ouder waren dan de Egyptenaren, die zich tot dan toe beschouwden als het oudste volk ter wereld. <

Foto: Plompstoren.nl

Buurtschap Koudekerke, op Schouwen-Duiveland.

Allochtoon

Zeg ...
 - Hmmm?
 - Las je dat van die jongen?
 - Welke jongen?
 - Die die bejaarde mevrouw gered heeft, je weet wel, die door een stel rotjochies met Canta en al in de Von Bismarcksingel geduwd was?
 - O ja. Wat is daarmee?
 - Dat was een Marokkaan.
 - O. En?
 - Mooi toch? Dat ze ook eens positief in het nieuws komen? Altijd maar die negatieve berichten – lijkt me heel vervelend. Stel, je woont in Canada, en je leest voortdurend in de krant: ‘Shopping mall terrorised by Dutch youth’. Dat zou je toch vervelend vinden, als brave expat?
 - Dat is waar. Maar dat zou nooit in een Canadese krant staan, of een Amerikaanse.
 - Hoezo?
 - ‘By Dutch-Canadian youth’ zou er dan staan. Dat is net het verschil. Wij zijn daar te makkelijk in. Bij ons had zelfs een premier het over ‘Marokkaans tuig’. In de Tweede Kamer! Dan denken ze dat ze een beetje tegen de PVV aan moeten schurken. De boel bij mekaar houden door de toon van het buurtcafé aan te slaan.
 - Vandaar ook dat “pleur op!” van Rutte. Dat is het eerste wat hij hoort als hij zo’n buurtcafé bezoekt.
 - Zeg, maar die rotjochies, die die Canta in de Von Bismarcksingel douwden, waar kwamen die vandaan?

- Uit de buurt, neem ik aan?
 - Ik bedoel qua afkomst.
 - Afkomst of herkomst?
 - Haha! Hérmkomst!
 - “Allochtonen”, staat hier.
 - Dus de held heet ‘Marokkaanse Nederlander’ en de boosdoeners zijn ‘allochtonen’?
 - Ja, precies. Eén exemplaar heeft respect verdiend, de rest gaat terug in de smoezelige verzamelbak.
 - Maar *allochtonen* mag toch niet meer?
 - Nou ja, mógen ... de regering zelf wil het niet meer gebruiken. Die kiezen voortaan voor *mensen met een migratieachtergrond*.
 - Met een ‘immigratieachtergrond’ bedoel je, neem ik aan.
 - Nee, ‘migratie’, zegt de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
 - Huh? Dit gaat over mensen uit andere landen. Dan heb je het toch over immigratie?
 - Ja, dat is zo. Maar ja, het is die nuance hè.
 - Welke nuance?
 - Bij migratie denk ik aan trekvogels. Die komen overwinteren en dan vliegen ze weer terug. Niks aan de hand. Terwijl bij immigratie, wat zie je dan? Een stoffige huifkar bij een grensovergang.
 - Ja, da’s waar.
 - Dus als de WRR *allochtoon* vervangt door *mensen met een migratieachtergrond*, vervangen ze in feite het ene eufemisme door een ander!
 - Zo is het.

JAN KUITENBROUWER

Vraag en antwoord

SPREEKWOORDELIJK

Illustratie: Matthijs Sluiter

Een heet hangijzer

“De pensioenen van de Britse EU-ambtenaren dreigen een heet hangijzer in de brexit-onderhandelingen te worden”, schreef *Het Financieele Dagblad* eerder dit jaar. Waar komt de uitdrukking *een heet hangijzer* vandaan?

Een hangijzer was ooit iets heel alledaags: een ijzeren voorwerp waaraan je iets kon ophangen. Dat kon een eenvoudige ijzeren haak zijn, maar ook een ring, een stang of staaf met inkepingen of een soort ketting. Zo'n hangijzer bevond zich gewoonlijk boven of vlak bij de haard, en was bestemd voor ketels, pannen en dergelijke die verwarmd moesten worden.

De hangijzers waren uiteraard vaak heet, en je moest dan ook oppassen dat je je er niet aan brandde. Daardoor kreeg een *heet hangijzer aanvatten* (of *aangrijpen*) de figuurlijke betekenis ‘iets moeilijks aanpakken, iets gevaarlijks uitvoeren’. Zo schreef Dirck Pietersz. Pers in 1647 in *De verwarde Adelaer en ontstelde Leeuw*: “Wel Mannen Burgers! ghy grypt een heet hangh-yser aen. 't geene ghy nu licht acht, is voorwaer een swaer stuck.”

Hieruit bleef op een gegeven moment een *heet hangijzer* over als aanduiding voor ‘iets gevaarlijks’, ‘iets onaangenaams’ of ‘iets moeilijks’. De uitdrukking komt tegenwoordig veel voor in politieke contexten: een gevoelig onderwerp dat partijen of politici zo lang mogelijk proberen te omzeilen, wordt vaak zo genoemd. Maar ook in andere contexten komt ze voor; in de taalwereld worden met *hete hangijzers* bijvoorbeeld taalkwesties bedoeld waarover van oudsher veel discussie bestaat, zoals *de reizigers wordt/worden verzocht*.

Belangstelling in/ voor, interesse in/ voor

“De bezoekers hadden met name belangstelling in historische romans.” Is het voorzetsel *in* hier juist gebruikt?

Nee, het moet *voor* zijn. Het woord *belangstelling* kan volgens alle naslagwerken alleen met het voorzetsel *voor* worden gecombineerd. Bij *interesse*, een synoniem van *belangstelling*, is het anders: zowel *interesse voor historische romans* als *interesse in historische romans* is juist. In de praktijk komt *interesse voor* iets vaker voor.

Opvallend is verder dat bij het bijbehorende werkwoord, (*zich*) *interesseren*, het voorzetsel *voor* wordt gebruikt, maar bij het bijvoeglijk naamwoord *geïnteresseerd* juist *in*: het is ‘Hij interesseert zich voor historische romans’ en ‘Hij is geïnteresseerd in historische romans.’ En bij het werkwoord *belangstellen* hoort *in*: ‘Hij stelt belang in historische romans’, terwijl bij de zelfstandige naamwoorden *belangstelling* en *geïnteresseerde(n)* weer *voor* hoort: ‘Er waren veel belangstellenden/geïnteresseerden voor de historische romans.’

Hoe dit soort verschillen zijn ontstaan, is niet duidelijk.

À/à

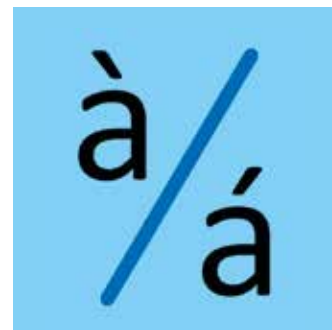
Wat is juist: ‘Het duurt twee à drie dagen’ of ‘Het duurt twee á drie dagen’?

De juiste spelling is *à*, met een accent grave. Het woord *à* is een voorzetsel dat uit het Frans is overgenomen, en ook nog op zijn Frans wordt geschreven. Het is daarmee een van de weinige woorden in het Nederlands waarin een *a* een accent grave krijgt. Want als een *a* een accent krijgt in een Nederlands

woord, is dat vrijwel altijd het klemtoonteken: *dát*, *wáár*, enz.

Het voorzetsel *à* heeft verschillende betekenissen. In *twee à drie dagen* betekent het ‘tot’, maar het komt ook voor in constructies als *tien exemplaren à € 27,50*: daarmee wordt bedoeld dat de exemplaren € 27,50 per stuk kosten. Er zijn ook enkele uit het Frans overgenomen woordcombinaties waarin *à* voorkomt, zoals *à la minute*, *à propos*, *à raison van*, *mer à boire* en *tête-à-tête*.

Echt nodig is het accent op *à* niet. Zo schreef het *Woor-denboek der Nederlandsche Taal* al in 1864, dus meer dan anderhalve eeuw geleden: “(...) het voorzetsel *a* (is) zoo algemeen bij ons in gebruik, dat het beschouwd moet worden als geheel in de taal opgeno-

men. Er is geene reden meer om, door het schrijven van een Fransch accent (...), het woord als een vreemdeling aan te wijzen.” Toch is het accent nooit afgeschaft: de officiële spelling is *à*.

B/bolognese of B/bolognaise?

Wat is juist: *spaghetti Bolognese*, *spaghetti bolognese*, *spaghetti Bolognaise* of *spaghetti bolognaise*?

De juiste spelling is *spaghetti bolognese*; de bijbehorende saus heet *bolognesesaus*. De spelling *bolognaise* zou juist zijn als het woord uit het Frans was overgenomen, maar dat is niet

het geval. De naam van het gerecht is een verkorting van de Italiaanse woordgroep *spaghetti alla bolognese*, ook al zul je dat in Italië vrijwel nergens op de menukaart zien staan: traditioneel wordt bolognesesaus daar alleen bij tagliatelle geserveerd, onder de naam *tagliatelle alla bolognese*.

Bolognese is het bijvoeglijk naamwoord van de Italiaanse plaatsnaam Bologna. In het Nederlands worden zulke woorden met een hoofdletter geschreven (denk aan *Goudse kaas* en *Engelse drop*), maar in het Italiaans met een kleine letter; vandaar *bolognese*.

Gehoefd/gehoeven

? Is het 'Dat had van mij niet gehoefd' of 'Dat had van mij niet gehoeven'?

Tegenwoordig is *gehoeven* de gebruikelijkste vorm van het voltooid deelwoord van *hoeven*. Maar dat is nog niet zo lang het geval. In oude edities van de grote Van Dale, tot en met 1970, staat alleen *gehoefd*; dat is dan ook de oorspronkelijke vorm. In 1976 staat er: "gehoefd, in de spreek. ook *gehoeven*". Sinds 2005 staan *gehoefd* en *gehoeven* zonder opmerking naast elkaar, net als overigens in andere naslagwerken.

Gehoefd is dus lange tijd de meest verzorgde vorm geweest. Waarom *gehoeven* de oude vorm heeft verdrongen, is niet duidelijk. Het komt misschien doordat het voltooid deelwoord van *hoeven* in de praktijk maar weinig voorkomt – je ziet het vrijwel alleen in de constructie 'Dat had niet gehoefd/gehoeven.' *Hoeven* wordt namelijk meestal gevolgd door een ander werkwoord, en dan gebruik je in de voltooid tijd de infinitief: 'Dit had niet hoeven gebeuren', 'Je had het niet hoeven doen.' Misschien heeft dit gebruik van *hoeven* in voltooid tijden de vorm van *gehoefd* beïnvloed: van *hoeven* is het een kleine stap naar *gehoeven*.

Dit alles geldt niet voor het wat formelere werkwoord *behoeven*. Het voltooid deelwoord *behoeven* heeft nooit ingang gevonden; alleen *behoefd* is juist: 'Hij heeft nooit hulp behoeft.'

TAALTRAININGEN

In het nieuwe jaar geven we weer verschillende taaltrainingen: een training zakelijk schrijven op donderdag 20 januari in Amsterdam; een spellingtraining op donderdag 2 februari in Amsterdam, dinsdag 21 maart in Arnhem en donderdag 8 juni in Utrecht; een opfristraining taalregels op zaterdag 11 maart en dinsdag 11 april, beide in Amsterdam; en een training praktische grammatica en leestekens op donderdag 30 maart en donderdag 11 mei, ook beide in Amsterdam. (Onder voorbehoud van wijzigingen.)

Leden van Onze Taal krijgen korting. Meer informatie en inschrijfmogelijkheden: www.onzetaal.nl/taaltrainingen of www.onzetaalwebwinkel.nl/taaltrainingen.

MEER TAALADVIES?

Wilt u direct antwoord op een taalvraag? Dan kunt u ons bellen: de Taaladviesdienst is elke werkdag van 9.30 tot 12.30 uur bereikbaar op 0900 - 345 45 85 (gesloten van 21 december t/m 3 januari). Als lid kunt u gratis vragen stellen per e-mail via het formulier op www.onzetaal.nl/vraag.

Op onze website worden tal van taalkwesties behandeld: www.onzetaal.nl/taaladvies. Voor spellingkwesties kunt u ook terecht op onze spellingwebsite: www.spellingsite.nu. Daar is de schrijfwijze van tienduizenden woorden en namen te vinden, met uitleg over die spelling.

Test

A. Test uw spellingkennis

- a. colepotlood
b. kohlpotlood
c. koolpotlood
- a. nietscheaanse opvatting
b. nietscheaanse opvatting
c. nietscheaanse opvatting
- a. palissanderhout
b. pallisanderhout
c. pallissanderhout

B. Vergroot uw woordenschat

- baronet*
a. Engelse titel
b. lage bh
c. steekwapen
- congestie*
a. ontslag
b. ophoping
c. vereniging
- vermaledijen*
a. veruïneren
b. vervloeken
c. verzuchten

C. Zoek de fouten

- In de lijdraad staat dat je bijtels, klouwhamers en hydraulische boors met belijd moet hanteren om te vermijden dat je van stijgers en bouwplatforms valt.
- De bouwondernemer die vervolgens eigengerijd zijn wenkbrouwen vront en iets wauwelt over bouten en moeren zal bakzijl halen. Het zij zo.

D. Extra

Hoe heet zo'n 'smurfenpet' eigenlijk? Fez, Frygische muts, kепie of talpak?

De antwoorden vindt u op bladzijde 24 van dit nummer.

KORTE TAALTIPS

HBO/hbo Afkortingen van onderwijstypen worden met kleine letters geschreven: *vmbo*, *havo*, *vwo*, *mbo*, *hbo*, *pabo*, etc. >> www.onzetaal.nl/pabo

ZZP-er/zzp-er/zzp'er De afkorting *zzp'er* ('zelfstandige zonder personeel') is met kleine letters en een apostrof. >> www.onzetaal.nl/zzp

Een/één In *een* van de mensen en (*het*) *een* en *ander* komen bij voorkeur geen accenten op *een*. >> www.onzetaal.nl/een

Onlangs is het Meertens Instituut voor onderzoek en documentatie van Nederlandse taal en cultuur verhuisd naar de binnenstad van Amsterdam. Wat voor schatten gingen er zoal mee? Wat hebben die te bieden?

MARC VAN OOSTENDORP
EN DOUWE ZELDENRUST

MEERTENS INSTITUUT, AMSTERDAM

Bonbondozen voor taalliefhebbers

De collecties van het Meertens Instituut

Een kaartenbak is een droom voor de toekomst. Ieder fiche is ooit door iemand beschreven en op alfabetische volgorde achter het juiste tabkaartje gerangschikt. Ooit zou iemand, de ficeschrijver zelf of een ander, de informatie op zo'n kaartje nodig hebben. De met moeite verzamelde informatie zou ooit een onderzoeker gelukkig maken. Tot die tijd staan ze in hun houten of metalen bakken te wachten, al die fiches, op hun moment van glorie.

Het Meertens Instituut, waar wij werken, komt voort uit het in de jaren dertig opgerichte Dialectenbureau van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Inmiddels is het een instituut voor documentatie en onderzoek van de Nederlandse taal en cultuur, en dan vooral de 'niet-officiële' kanten van die taal en cultuur: het gaat eerder om dialecten dan om standaardtaal, eerder om de viering van Sinterklaas dan om Rembrandt.

Bij veel mensen is het instituut vooral bekend vanwege één mythische kaartenbak: de verzameling van ongeveer een half miljoen kaartjes die de volkskundige en schrijver J.J. Voskuil met enkele tientallen medewerkers tussen 1957 en 1987 samenstelde. In Voskuils omvangrijke romancyclus *Het Bureau* (1996-2000) valt te lezen hoe bijna alle in-

formatie over de Nederlandse volkscultuur via die kaartenbak gevonden moest kunnen worden: van discussies over het recept van deventerkoek tot en met discussies over het palingtrekken en andere dieronvriendelijke, en inmiddels bijna uitgestorven, Nederlandse volksgebruiken.

Reisjes

De kaartenbak van Voskuil mag dan beroemd zijn, hij vormt maar een klein onderdeel van de inmiddels zeer omvangrijke collectie van het Meertens Instituut. We zijn inmiddels dan ook al zo'n 85 jaar bezig met het verzamelen en bestuderen van informatie over de alledaagse taal en cultuur van Nederland en hebben in die tijd een grote verzameling gegevens opgebouwd: over voor- en achternamen bijvoorbeeld, over liedjes en over de gesproken dialecten van alle tijden.

In oktober van dit jaar is het Meertens Instituut verhuisd. Tot die tijd hebben we 18 jaar in een voormalige Coca-Cola-fabriek aan de rand van Amsterdam gezeten; nu zijn we teruggeslagen naar enkele panden in de binnenstad, die we met andere wetenschappelijke instellingen delen. Dat zijn mooie historische panden, die de sfeer van *Het Bureau* voor sommigen misschien weer dichterbij brengen.

Foto: Femke Nijhof

Links: de kaartenbakken van J.J. Voskuil in het Meertens Instituut.

Bij de verhuizing zagen we weer eens hoeveel werk er door vele generaties gestoken is in het verzamelen van al dat materiaal. Het viel weer op hoeveel hoop op de toekomst er verstopt zit in het geduldig verzamelen van al die informatie, en we bedachten hoeveel reisjes door ons land er gemaakt zijn om op te tekenen wat mensen deden en zeiden.

Dozen

Sommige onderdelen van onze collectie zijn heel populair. De Nederlandse Familienamenbank bijvoorbeeld, die net als een aantal andere collecties in digitale vorm te vinden is via de website van het instituut: www.meertens.knaw.nl. In de Familienamenbank kun je vinden wat achternamen betekenen, waar de meeste dragers van een naam wonen, en hoeveel mensen er zijn met die naam. Van Oostendorp bijvoorbeeld blijkt 96 keer voor te komen, het meest in Rotterdam, en de naam verwijst naar een plaats in Gelderland.

Op dezelfde manier kun je via de Nederlandse Voornamenbank van alles te weten komen over voornamen. De gegevens voor de namenverzamelingen komen van de overheid. De voornamen worden geleverd door de Sociale Verzekeringsbank, waar iedereen zich inschrijft die kinderbijslag wil – en dat is iedereen met kinderen. De achternamen zijn verzameld bij een van de laatste volkstellingen, uit 1947. Van de formulieren die burgers toen invulden, is indertijd zorgvuldig het deel met de naam losgemaakt van de overige informatie, over godsdienst en dergelijke. Al die met de hand ingevulde namen van vrijwel alle Nederlanders worden op het Meertens Instituut bewaard.

De website met achternamen is inmiddels overgedragen aan het Nationaal Archief in Den Haag, waar hij beter op zijn plaats is, bijvoorbeeld omdat de gegevens vooral interessant zijn voor mensen die genealogisch onderzoek doen naar de herkomst van hun familie en ook gebruik willen maken van andere historische bronnen. Ook de vele dozen met naamkaartjes zijn daar inmiddels naartoe verhuisd.

Alledaags leven

Er komen anderzijds ook steeds nieuwe archieven bij. Zo is in 2014 de collectie van het Nederlands Dagboekarchief, met op dit moment meer dan drieduizend dagboeken van Nederlanders, in het bezit gekomen van het Meertens Instituut. Meer dan veertig vrijwilligers komen geregeld naar het insti-

beschreven. Ze geven een persoonlijke kijk op het alledaagse leven in Nederland in de afgelopen decennia.

Voor taalkundigen en historici vormen deze dagboeken een unieke bron van informatie over wat mensen zoal deden, maar ook over hoe ze dat voor zichzelf opschreven. Wie bijvoorbeeld wil achterhalen hoe de constructie *hun hebben* zich over Nederland verspreidde, kan daarvoor eigenlijk niet in ‘officiële’ gedrukte bronnen terecht, bijvoorbeeld omdat die geredigeerd werden. In privédagboeken schrijven mensen hoe ze willen, en dus valt daarin veel makkelijker te achterhalen wanneer zo’n taalverschijnsel opkwam.

Speeltuinen

Verzamelingen zijn natuurlijk zelden compleet, maar sommige zijn fascinerend omdat ze wel heel grote gaten hebben. Onderzoekers brachten in het verleden soms gegevens bij elkaar die vooral interessant waren voor hun eigen onderzoek naar een bepaalde regio, zonder zich te bekommeren om een volledige dekking van heel Nederland. In andere gevallen begon men in een bepaald gebied en was het geld op voordat alle gegevens waren verzameld.

Zo heeft het instituut een verzameling zogeheten veldnamen: namen van heel kleine gebieden, zoals weilanden, slootjes en boerenpercelen, maar bijvoorbeeld ook speeltuinen. Voor de provincie Noord-Holland beschikken we over ongeveer honderdduizend van zulke veldnamen, inclusief een indicatie van waar ieder stukje grond zich precies bevindt; dat is veel meer informatie dan we hebben over alle overige provincies samen. Toch wordt wat onze voorgangers ooit verzamelden natuurlijk bewaard: een completer overzicht van hoe Nederlanders hun omgeving, vooral op het land, in de loop van de tijd hebben benoemd, kun je nergens vinden. Zo weten we nu dat er in Nederland ongeveer 160 plaatsen zijn die Amerika heetten – zoals de speeltuin die iemand in 1781 in Leiden begon en die geïnspireerd was door de Amerikaanse Revolutie.

Groene linde

Veel vollediger, en te vinden via de website van het Meertens Instituut, zijn de databanken met zogeheten orale cultuur. Het betreft hier zowel volksverhalen – sprookjes, moppen, legenden, raadselen en dergelijke – als populaire liedjes uit heden en verleden.

Beide hebben een lange geschiedenis. Een belangrijk deel van de Liederbank is bijvoorbeeld geleverd door de legendarische onderzoeker en radiomaker Ate Doornbosch (1926-2010). Doornbosch trok het land in om vooral oude mensen voor zijn microfoon liedjes te laten zingen die ze zich herinnerden uit hun jeugd. De opnamen borg hij op in de collecties van het instituut, maar hij gebruikte ze ook voor zijn radioprogramma *Onder de groene linde*. Andere luisteraars herkenden soms een liedje en lieten Doornbosch weten dat ze een nét wat andere versie kenden. Dan trok Doornbosch er weer op uit om die nieuwe versie op te nemen, en andere liedjes die die mensen kenden. Van het liedje ‘Drie schuintamboers’ zijn bijvoorbeeld 31 verschillende

Voor taalkundigen en historici vormen de dagboeken een unieke bron van informatie.

tuut om in die dagboeken te lezen en de gegevens in de database te zetten: hoe leefden mensen aan het eind van de twintigste eeuw? Hoe verwerkten ze bijvoorbeeld de dood van een naaste? Hoe vaak schreven ze over hun eten, over God, of over seks? Zo zijn er inmiddels ongeveer duizend dagboeken

versies te vinden, met allerlei steeds net iets andere melodieën en net andere teksten (“drie schone broers”, “drie schuitemoers die kwamen uit de oorlog”, “drie schele tamboers”).

De databank is later aangevuld met allerlei andere informatie over zo veel mogelijk liedjes, soms zelfs uit de Middeleeuwen. In totaal staan er niet minder dan 170.000 liedjes in de Liederenbank.

Taalkaarten

Al deze gegevensbanken zijn natuurlijk bonbon-dozen vol lekkers voor taalliefhebbers. En dat geldt al helemaal voor de specifieke verzamelingen met gegevens die rechtstreeks over dialecten gaan. Denk alleen maar aan de vele geografische kaarten waarop taalverschijnselen zijn weergegeven (verenigd in de Kaartenbank) en al het materiaal dat ervoor verzameld is. Rond de laatste eeuwwisseling heeft het instituut bijvoorbeeld twee belangrijke atlassen gemaakt: de *Morfologische atlas van de Nederlandse dialecten* en de *Syntactische atlas van de Nederlandse dialecten*. Alle antwoorden op de enquêtes die zijn uitgegaan bij het maken van deze atlassen, alle transcripties van de mondelinge interviews die indertijd zijn gevoerd en alle oorspronkelijke opnamen worden ook allemaal bewaard en kunnen door iedereen die dat wil worden ingezien. Zo kun je dus

te weten komen waar je over een fiets kunt zeggen dat hij ‘de mijnende’ is (in Groningen), en waar men nog steeds de Middelnederlandse ontkennende vorm ‘Ik en ga niet’ gebruikt (in het zuiden van de provincies Oost- en West-Vlaanderen).

Het verzamelen ging niet altijd zonder slag of stoot. In de klimaatkamer van onze nieuwe behuizing staan rijen wasrollen, glasplaten en cassettebandjes opgeslagen met volksverhalen, liedjes en

In totaal staan er niet minder dan 170.000 liedjes in de Liederenbank.

dialectmateriaal: in totaal meer dan 450 meter aan materiaal (ongeveer zesduizend uur aan opnames). P.J. Meertens, de oprichter en naamgever van het instituut, heeft in de jaren dertig al de eerste platen verzameld, maar pas in de jaren vijftig kwam de opbouw van de collectie in een stroomversnelling. Dat had alles te maken met de draagbare bandrecorder, die toen op de markt kwam. Het kostte de dialectologe Jo Daan (1910-2006) nog heel wat moeite om de behoudende Meertens ervan te overtuigen hoe belangrijk het was dat je met zo’n recorder ook de klanken van de dialecten kon vastleggen – tot die tijd werd er vrijwel alleen geschreven tijdens veldonderzoek.

Zwangerschap

De grootste collectie van het Meertens Instituut ligt overigens nog steeds vrijwel ongebruikt te wachten op geïnteresseerde onderzoekers. Het is de collectie vragenlijsten over allerlei taalkundige, volkskundige en naamkundige onderwerpen – van paasvuren en weerwolven tot de dialectbenamingen van lichaamsdelen. Het versturen van vragenlijsten over volksgebruiken en dialectkenmerken was de eerste taak van het instituut. De eerste ging in 1931 de deur uit en inmiddels zijn er 220 verstuurd; de laatste tien jaar gebeurt dit via internet. De vragenlijsten zijn vrijwel allemaal gescand en digitaal beschikbaar. En zo nu en dan past een vragenlijst in het hedendaagse onderzoek, en biedt hij nieuwe mogelijkheden. Zo verwerkt de Nijmeegse historicus Jan Kok momenteel de antwoorden van een vragenlijst uit 1971 over gebruiken tijdens het vrijen in een artikel over verkering en zwangerschap in Nederland in de periode 1870-1950.

Ook de kaartenbak van Voskuil wordt misschien nooit volledig gedigitaliseerd. De verzameling is te groot, en de kaartjes zien er allemaal net iets te verschillend uit, waardoor computerlezen duur en bewerkelijk is. En de waarde van de informatie is te gering. Wie een willekeurig onderwerp naslaat – bijvoorbeeld spoken op de Veluwe – vindt wel wat informatie, maar niet per se meer dan er nu al te vinden is, via Google of andere bestaande middelen. Maar misschien komt iemand ooit nog op een idee. De met zo veel zorg geschreven fiches staan op hem of haar te wachten. <

Top 5 Meertens-databanken op internet

De populairste via internet te raadplegen databanken van het Meertens Instituut, naar aantallen opgevraagde pagina’s (2015):

1. Nederlandse Voornamenbank (14.034.213)
2. Nederlandse Familienamenbank (6.427.394)
3. Nederlandse Liederenbank (6.157.585)
4. Etymologiebank (5.726.229)
5. Nederlandse Dialectenbank (1.010.352)

Bamboeseur

Op 28 september 2016 schreef Guus Luijters (1943) in *Het Parool* een stukje over een gezin dat hij zich van langgeleden, de eerste jaren na de oorlog, herinnerde: een gezin waar graag en veel gezongen werd, op het Dapperplein. Hij herinnerde zich tante Jo met haar mooie altstem, die ‘Het lot van een bamboeseur’ zong. Het was een droevig lied over iemand die een scheve schaats had gereden. “Hij liep maandenlang op de keien. / En de toekomst bood hem geen bestaan. / Zijn oudjes die hadden het amper. / Dus zo’n uitvreter was niets gedaan. / Toen ging hij naar de kolonien. / Het was uit wanhoop, hij zette zijn poot” – en hij vertrok naar Indië. Luijters zingt het nog altijd graag, alleen: “Wat een bamboeseur is, weet ik niet, maar ik heb mijn vermoedens.”

De woordenboeken kennen de bamboeseur ook niet, maar internet wel: *bamboeseur* is Jordanees voor het Franse *bambocheur* (‘flierefluiter’). Het woord *bambocheur* blijkt zelfs een eigen Wikipedia-pagina te hebben. Daar lees ik dat het “een in de negentiende eeuw in het Nederlands geïntroduceerd woord (is) voor een boemelaar, iemand die veel alcohol drinkt”. Het Franse woord zou zijn afgeleid van het vroeg-achttiende-eeuwse woord *bambochade*, waarmee een uitspatting werd bedoeld, of een schilderij van zo’n uitspatting. *Bambochade* is de verfransing van het Italiaanse woord *bambocciata*, waarmee een schilderij van een kroegscene werd aangeduid. En dat woord komt dan weer van *bamboccio*, dat ‘ledenpop’ betekent. Maar waarom werd zo’n kroegtafereel genoemd naar een ledenpop? Omdat dat de bijnaam was voor de enigszins mismaakte schilder die dit genre in Rome introduceerde: de Nederlander Pieter van Laer (1599-1642).

Zou het waar zijn? Er staan geen bronnen bij. Ik heb het verder niet durven checken. Want als je checkt, vind je vaak iets wat je niet wilt vinden. Kijk maar: de smartlap die Guus Luijters zich herinnert, blijkt officieel niet ‘Het lot van een bamboeseur’ te heten, maar gewoon ‘Verlaten’. De muziek en de tekst zijn van Ferry van Delden. Het woord *bamboeseur* komt er zelfs helemaal niet in voor. Het lied werd in 1935 al gezongen door Willy Derby. En daarna nog door vele anderen: Johnny Jordaan en Willy Alberti, de Zangeres Zonder Naam, De Straatzangers, Bolle Jan & Mien, het duo An & Jan – en dus ook door tante Jo, met haar mooie alt, op het Dapperplein, vlak na de oorlog.

GUUS MIDDAG

Au

De telefoon ging; het was een redacteur van het programma *Pauw*. Maurice de Hond zou die avond in de uitzending komen, vertelde hij, met zijn manifest over de *ou* en *au* en de *ij* en de *ei*. De Hond, die zich wel vaker druk maakte om dingen, maakte zich nu druk omdat zijn dochter van zeven het verschil tussen al deze spellingvormen moest gaan leren. Waarom bestonden *au*, *ou*, *ij* en *ei* eigenlijk? Kon dat niet gewoon afgeschaft worden, dat we alleen nog *ij* en *au* schreven, stelde De Hond voor.

“We zoeken nu iemand die daarover vanavond met hem in debat kan,” zei de redacteur, “en op de een of andere manier dacht ik aan jou.”

Kennelijk zag hij in mij een strenge schooljuf die dol was op het verschil tussen *ou* en *au*, en dat vooral in stand wilde houden, en daar bovendien live over wilde debatteren. Met Maurice de Hond.

“Ik vrees dat ik je moet teleurstellen”, zei ik. “Ik snap ook niet zo goed wat we hebben aan *ou* en *au*. Voor mijn part schrijft iedereen precies zoals hij wil.” “Maar”, voegde ik er snel aan toe, “voordat iedereen dat vindt, moeten mijn kinderen toch maar leren wat met *au* is en wat met *ou*, anders vinden mensen dat zij niet goed kunnen spellen.”

De redacteur zei vriendelijk “doei”; hij moest een ander gaan zoeken voor dat debat, en ik vond mezelf reuze liberaal, progressief en ruimdenkend.

De volgende dag las ik een column van Bert Wagendorp in *de Volkskrant*, waarin hij over het voorstel van De Hond schreef, en die column was geheel gesteld in fonetische spelling – de titel was ‘Kollum’.

Wagendorp, en daarin stelde hij zich kwetsbaar op, gaf in het stuk toe dat hij ook vaak niet weet of het *ij* of *ei* moet zijn. “Zelf worstel ik mijn hele leven al met de *ei* en de *ij*. De ijtredaksi van de *Folkskrant* heeft mij al fele malen geret – sorry, sorrie – bij woorden als *stijger* of *steiger*, *lijder* of *leider* en, inderdaad, *pijler* of *peiler*.”

Zelf heb ik dit probleem ook, namelijk elke keer als ik *weids* opschrijf. Maar dat geef ik liever niet toe. Ik google het stiekem elke keer voordat ik het woord opschrijf.

En zo blijkt ik in het diepst van mijn ziel toch een heel vervelende, strenge schoolfrik te zijn die het heel belangrijk vindt dat je *ij* en *ei* altijd correct opschrijft.

AAF BRANDT CORSTIUS

In de rubriek
'Woordsprong'
maandelijks aandacht voor de
oorsprong van
allerlei woorden.

Pluto en andere planeten

Al duizenden jaren lang is bekend dat er naast sterren ook andere hemellichamen zijn, die een afwijkende baan beschrijven. De oude Grieken kenden vijf van zulke bijzondere objecten; ze noemden ze 'planetes'. Het woord *planeet* is een afleiding van het Griekse werkwoord *planan* ('dwalen, zwerven'). De 'dwaalsterren' kregen de namen van Griekse goden: Hermes, Aphrodite, Ares, Zeus en Kronos, door de Romeinen vertaald in de nog steeds gangbare benamingen Mercurius, Venus, Mars, Jupiter en Saturnus.

Vóór de Grieken hadden de Babyloniërs ook de zon en de maan als planeten beschouwd. Op de in totaal zeven hemellichamen baseerden de Babyloniërs – en in navolging van hen de Grieken en Romeinen – de zeven-daagse week. Iedere dag van de week is genoemd naar een planeet of de bijbehorende god: zaterdag naar Saturnus, zondag en maandag naar de zon en de maan, en dinsdag, woensdag, donderdag en vrijdag naar Germaanse equivalenten van de Romeinse goden: Thingsus (Mars), Wodan (Mercurius), Donar (Jupiter) en Fria (Venus).

Uranus

Het zou tot ver na de Oudheid duren voordat er een nieuwe planeet werd ontdekt. Op 13 maart 1781 nam de Hannoverse astronoom Friedrich Wilhelm Herschel door een zelfgebouwde telescoop een 'komeet' met een bijzondere baan waar, die door de Franse wiskundige Bochart de Saron werd geïdentificeerd als een heuse planeet. De ontdekker mocht een nieuwe naam bedenken. Ter ere van koning George III van Engeland, die tevens over Hannover

regeerde, stelde Herschel de naam Georgium Sidus voor ('de ster van George').

Sterrenkundigen uit andere landen waren niet zo weg van deze vondst, temeer omdat het hemellichaam in kwestie geen ster was. De Fransman Lalande opperde de nieuwe planeet naar de ontdekker Herschel te noemen. Anderen borduurden voort op de mythologie: de Zwitser Bernoulli bracht Hypercronius naar voren ('boven Saturnus'), de Zweed Prosperin pleitte voor Neptunus, en de Duitser Bode voor Uranus, de Griekse god van de hemel. Bodes voorstel kreeg de meeste bijval, maar pas in 1850 verkoos de gezaghebbende Engelse *Nautical Almanac* Uranus boven Georgium Sidus.

Neptunus

In de negentiende eeuw werd op basis van onregelmatigheden in de omloopbaan van Uranus vermoed dat zich verder verwijderd van de zon nog een andere planeet bevond. Deze werd in 1846 nagenoeg gelijktijdig ontdekt door John Couch Adams en Urbain Le Verrier. Tussen de twee astronomen ontstond een hevige rivaliteit, die tot een controversie bij de naamgeving leidde. Le Verrier had graag gezien dat de planeet naar hemzelf werd genoemd; daarnaast waren er verschillende voorstellen in de mythologische sfeer, onder meer Oceanus en Janus. Eind 1846 koos de astronomische gemeenschap definitief voor een eerder voorstel van Le Verrier: een benoeming naar de Romeinse god van de zee, Neptunus.

Pluto

In 1894 richtte de rijke Amerikaanse zakenman en astronoom Percival Lowell in Flagstaff (Arizo-

na) het Lowell Observatory op. Lowell was vastbesloten een nog verder verwijderde planeet te vinden, die hij "Planet X" noemde. Na Lowells dood in 1916 stopte de zoektocht, maar in 1929 nam het Lowell Observatory de jonge onderzoeker Clyde Tombaugh in dienst, die op 18 februari 1930 het bestaan van de planeet kon bewijzen aan de hand van een vergelijking van foto's. Het observatorium kreeg van het publiek meer dan duizend suggesties voor de naam van de nieuwe planeet. De weduwe van Lowell stelde achtereenvolgens voor: Zeus, Lowell en haar eigen naam Constance. Uit de ingezonden brieven kwamen echter twee namen naar voren die op de klassieke mythologie waren gebaseerd: Minerva en Pluto. De naam Minerva was al aan een asteroïde gegeven, dus besloot de staf van de sterrenwacht de naam van de god van de onderwereld voor te leggen aan de American Astronomical Society en de Royal Astronomical Society of England, die het voorstel aannamen. Als symbool werden de letters *P* en *L* gekozen, de initialen van Percival Lowell, die de ontdekking in 1905 had voorspeld.

Exotisch

Zo is de afgelopen drie eeuwen elke nieuw ontdekte planeet in ons zonnestelsel genoemd naar een klassieke godheid. Zal dat in de toekomst zo verder gaan? Nee, want de kans dat er ooit nog een nieuwe planeet wordt ontdekt, is nihil. Zelfs Pluto heeft niet meer de status van een planeet, maar van een zogeheten 'dwerfplaneet'. Onder de nieuwe categorie dwerfplaneten, in 2006 ingevoerd door de Internationale Astronomische Unie, vallen talrijke kleine hemellichamen. Die kunnen echter ook exotische namen hebben, bijvoorbeeld Haumea (naar de Hawaïaanse godin van de vruchtbaarheid) of, naar de schepper van de mensheid volgens de religie van de Paaseilanden: Makemake. <

Sterrenkijken.nu

Erik van der Spek buigt zich maandelijks over beeldspraak die de tijdgeest vangt – en soms zelfs ook bepaalt.

Cafetariamodel

“Het is geen cafetariamodel”, zei Mark Rutte in *Zomergasten* over de Nederlandse normen en waarden. De premier wilde daarmee aangeven dat normen en waarden een samenhangend geheel vormen: je kunt er niet uit halen wat je aanstaat en de rest laten zitten. Maar, zoals Kees Kraaijeveld in *de Volkskrant* schreef: “Als het inderdaad geen cafetariamodel is en als we in het Nederlandse café der waarden dus moeten eten wat de pot schaft, wat staat er dan op het menu?”

De term *cafetariamodel* kennen we vooral uit de wereld van de arbeidsvoorwaarden; hij geeft aan dat werknemers zelf een keuze kunnen maken uit een breed aanbod. Dan gaat het bijvoorbeeld om meer of minder vakantiedagen of een fiets van de zaak. Maar ook buiten de arbeidsvoorwaarden wint de term terrein. Logisch: het cafetariamodel maakt het mogelijk om te ‘shoppen’ op terreinen waar dat voorheen niet kon, bijvoorbeeld in de zorg of het onderwijs. Daarmee komt de marktmetafoor om de hoek kijken, zoals in ‘de zorg is een markt’.

Maar een metafoor neemt vaak associaties of connotaties mee waar de bedenker niet aan heeft gedacht. Het cafeteria is immers de voorganger van de snackbar, het afvoerputje van de horeca. Als het om normen en waarden gaat, wringt dat een beetje. Bij normen en waarden denken we aan het goede, het ware en het schone; dat valt moeilijk te verenigen met kroketten, frikandellen en gehaktballen. Vandaar dat het cafetariamodel vaak vervangen wordt door een menukaart waarop de verschillende partijen ‘à la carte’ een keuze kunnen maken. Een menukaart roept de associatie op met obers en kaarslicht, en niet met een formica tafeltje waarover nog even een lap gehaald wordt. Toch net even wat chiquer.

ERIK VAN DER SPEK

Foto: Jan Zandee Fotografie / Nationale Beeldbank

De Craemer

Hier vloekt men niet

Brugge, 14 maart 1491. De tong van paardenverhuurder Hanneken van Uphoven wordt met een gloeiend ijzer doorpriemd en hij wordt voor vijftig jaar uit Vlaanderen verbannen. Zijn misdrijf: hij heeft gevloekt en daarbij de naam van God gebruikt.

Vijf eeuwen later ben ik tien en wordt niemand nog gefolterd voor een vloek in naam van God. Niettemin is de vermanende vinger van God nog steeds aanwezig in het West-Vlaanderen van mijn jeugd. Een paar keer per jaar ga ik samen met mijn ouders en zus op bezoek bij een groot tante. In haar woonkamer hangt de spreuk ‘God ziet u, hier vloekt men niet.’ Dat neemt ze heel letterlijk, want als ze na een Elixir d’Anvers minder schrik heeft om door God te worden gezien, zegt ze ‘snotverdomme’ in plaats van ‘godverdomme’.

Vandaag de dag vind je alleen nog op rommelmarkten bordjes met ‘God ziet u, hier vloekt men niet’, en er zijn allerlei eigentijdse varianten van vloeken bij gekomen, zoals *shit* en *fuck*. Maar wat niet veranderd is sinds mijn kindertijd, is het taboe dat rust op vloeken in het bijzijn van kinderen, én op kinderen die zelf vloeken.

Dat taboe is nochtans nergens voor nodig, zeggen twee Amerikaanse taalkundigen die dit najaar elk een boek over vloeken uitbrachten. In *What the F* stelt Benjamin K. Bergen dat je kinderen niet moet verbieden te vloeken; je moet hun gewoon de context uitleggen waarin het wel en niet kan. Zelfs een tweejarige, vindt hij, begrijpt dat *fuck* thuis zonder gevolgen kan worden uitgesproken, maar tot een negatieve reactie kan leiden wanneer je het in de supermarkt schreeuwt. In het boek *In Praise of Profanity* gaat Michael Adams nog verder: kinderen weten dat ze van hun ouders niet mogen vloeken, dus als die ouders het in hun bijzijn wél doen, creëert dat een gevoel van vertrouwen en zelfs intimiteit.

Ik vind dat Bergen veel vertrouwen heeft in het inschattingsvermogen van kinderen, en dat Adams een vreemde visie heeft op intimiteit tussen ouders en kinderen. Akkoord, een kind dat plots ‘shit’ of ‘klote’ zegt, kan op de lachspieren werken. Maar gaat het dan niet eerder om een lach die uit ongemak ontstaat? We weten allemaal dat vloeken kan opluchten, maar waarom voelen de meesten onder ons zich dan ongemakkelijk wanneer een kind het doet? Niet langer omdat God toekijkt, maar misschien gewoon omdat we de onschuld van kinderen graag zo lang mogelijk intact houden.

Als die mening van mij een f***** fatsoensrakker maakt, wil ik die vloek met graagte in ontvangst nemen.

ANN DE CRAEMER

Het taalnieuws van 2016

Waarover ging het taalnieuws dit jaar? Vooral over *ei* of *ij* (en *au* of *ou*), over de Taalunie, en over de vraag of het Engels de Nederlandse universiteiten niet te veel domineert. Het taaljaar 2016 in vogelvlucht.

REDACTIE ONZE TAAL

Illustratie: Frank Dam

Engels in het hoger onderwijs

Er werd naar uitgekeken: het advies van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (van de Nederlandse Taalunie) over de precare balans tussen het Nederlands en het Engels in het hoger onderwijs. Al jarenlang wordt er geklaagd dat hbo's en universiteiten zouden verengelsen. En even zo hard wordt er afgegeven op die klagers: dat Engels is natuurlijk hard nodig om vooruit te komen in de wereld.

Eind augustus, vlak voor de opening van het academisch jaar, woedde die discussie over het Engels weer, ditmaal in *de Volkskrant*. Columnist Martin Sommer wees erop dat bijna driekwart van de Nederlandse masteropleidingen wordt gegeven in die taal, of wat daarvoor moet doorgaan: "Nederlandse docenten geven college in halfbakken Engels, dat door studenten half begrepen wordt. De onderwijsopbrengst is dus een kwart." Waarop Willem Drees (Tilburg School of Humanities) reageerde: "We zijn geen eiland. Daarom (...) Engels én Nederlands in de humanities."

Het leek alsof we teruggeworpen werden in de tijd. In 2014 en 2015 hadden classicus Piet Gerbrandy en filosoof Ad Verbrugge onder veel media-aandacht ook al fel geprotesteerd tegen de verengelsing van

Nederlandse universiteiten. De argumenten herhaalden zich. Het debat zat kennelijk muurvast.

De aangekondigde notitie van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren kon dus een welkome impuls vormen in die discussie. De raad, die het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie adviseert over het beleid, had de kwestie tenslotte grondig onderzocht. Daar moesten toch nieuwe inzichten uit naar voren komen? Maar dat viel in september, toen het rapport uitkwam, uiteindelijk een beetje tegen. De raad laveerde in de notitie vooral tussen alle meningen, en formuleerde de belangrijkste conclusie nogal voorzichtig: "Een sterke positie van het Nederlands in wetenschap en hoger onderwijs is belangrijk." Maar als de notitie iéts was, dan was het toch een steunbetuiging voor het kamp van Sommer, Gerbrandy en Verbrugge. Instellingen moeten zich volgens de raad bijvoorbeeld afvragen of studenten academische vaardigheden niet beter in hun moedertaal verwerven dan in het Engels. En de raad waarschuwt dat de wetenschap zich door het Engels zou kunnen afzonderen van de samenleving.

Er werd her en der teleurgesteld gereageerd, niet alleen op de algemeenheden in de notitie, maar

vooral ook op de totstandkoming ervan. Marc van Oostendorp op Neerlandistiek.nl: “Er wordt nauwelijks verwezen naar wetenschappelijk onderzoek (...), en des te meer naar opiniestukken uit de kranten.” Ook is hij benieuwd naar de situatie in het buitenland. Hoe gaan ze in andere landen om met deze kwesties? Dát zou echt iets nieuws toevoegen aan de discussie, vindt hij.

Op dit moment zijn wij juist deze elementen aan het uitzoeken. We komen er in 2017 in *Onze Taal* op terug – wie weet rond de tijd dat de volgende felle discussie over dit onderwerp weer is opgelaaid.

Taalunie onder vuur

Net als vorig jaar was de Nederlandse Taalunie dit jaar prominent aanwezig in het taalnieuws. Ging het in 2015 nog vooral over het beléd van de Taalunie (de omstreden bezuinigingen op de lessen Nederlands in het buitenland), in 2016 draaide het in de media bovenal om de organisatie zelf. Maar liefst twee lijvige officiële rapporten verschenen er over de overheidsinstelling die het taalbeleid van Nederland, Vlaanderen en Suriname bepaalt en uitvoert. Beide publicaties waren opvallend kritisch.

Het rumoer begon – ook net als vorig jaar – op de voorpagina van een grote landelijke krant. *NRC Handelsblad* had in mei voortijdig de hand weten te leggen op het rapport van een onderzoekscommissie onder leiding van oud-CDA-Kamerlid Jan Schinkelshoek. Die concludeerde dat de Taalunie vorig jaar “ondoordacht heeft bezuinigd”, te weinig overlegt met “het werkveld”, “nogal geïsoleerd” opereert en te veel geld uitgeeft aan personeel en materieel, waardoor er steeds minder overblijft voor het verwezenlijken van de eigenlijke doelstellingen. Volgens het rapport is de Taalunie bezig “zichzelf op te eten”, en is het draagvlak voor de organisatie “wel heel smal” geworden. Het Comité van Ministers, het beleidsbepalende orgaan van de Taalunie, haastte zich beterschap te beloven. Het droeg algemeen secretaris Geert Joris op de apparaatskosten te beperken.

Maar pal daarop verscheen er nóg een vernietigend rapport, ditmaal van een externe visitatiecommissie. Onder de titel *Meer samenwerken en minder toeteren* werden het beleid en de organisatie van de Taalunie flink door de mangel gehaald. Aanbevolen werd onder meer de “vertrouwensbreuk” tussen de verschillende Taalunie-onderdelen en die met de “buitenwereld” te herstellen, en onderzoek te doen naar een “ander politiek-bestuurlijk model”. Het Comité van Ministers besloot dat deze aanbevelingen moeten worden uitgevoerd door een nieuwe algemeen secretaris. Wie Joris opvolgt, wordt 5 december bekendgemaakt.

Intussen deed de Taalunie ook gewoon haar werk. Het meest zichtbare resultaat daarvan was het in het stukje hiervoor besproken advies van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren over de vraag of het Engels de wetenschap en het hoger onderwijs niet te veel domineert. <

Dit jaar verder in het nieuws

januari

22 Docenten Nederlands en vakwetenschappers van acht universiteiten pleiten in een manifest voor een grondige herziening van het middelbareschoolvak Nederlands. Volgens hen is het niet meer van deze tijd, is het voor leerlingen én docenten saai en biedt het te weinig uitdaging.

februari

2 Er ontstaat ophef over het besluit dat scholieren geen gebruik meer mogen maken van de spellingcontrole tijdens hun examen Nederlands. De maatregel, die is ingevoerd omdat spellingvaardigheid dit jaar weer meetelt in het eindcijfer, zou voor iedereen gelden, dus ook voor leerlingen met dyslexie. Na Kamervragen van de SP wordt de maatregel versoepeld: dyslectici mogen in elk geval in 2016 nog een spellinghulpmiddel gebruiken.

18 Vanaf vandaag ondersteunt de vertaaldienst Google Translate ook het Fries. Het materiaal dat hiervoor nodig was, is tijdens de ‘Friese Google Translate-week’ in september 2015 door honderden vrijwilligers verzameld.

april

4 Iemands karakter beïnvloedt de manier waarop hij reageert op taalfouten, blijkt uit Amerikaans onderzoek. Introverte personen zouden zich sneller ergeren aan taalfouten dan extraverte personen. Aan de uitkomst wordt door verschillende media een flinke draai gegeven; zij berichten dat mensen die zich aan taalfouten ergeren onaangename personen zijn.

25 De eerste aflevering van *De tafel van taal* wordt uitgezonden. In deze nieuwe tv-taalquiz gaan prominente Nederlanders de strijd met elkaar aan, onder leiding van Margriet van der Linden.

mei

9 Het Transgender Netwerk Nederland schrijft een verkiezing uit voor een ‘non-binair’ voornaamwoord, oftewel een voornaamwoord dat niets zegt over het geslacht van de persoon in kwestie. *Hen*, *hen* en *hun* worden uitgeroepen tot winnaar. Ze komen naast

de vormen *hij/zij*, *hem/haar* en *zijn/haar* te staan.

juni

23 Een meerderheid van de Britten stemt vóór een vertrek uit de Europese Unie. De ‘brexit’ roept de vraag op of het Engels dan niet afgeschaft moet worden als werktal in de EU.

september

1 De Vlaamse hoogleraar Frieda Steurs wordt benoemd tot directeur van het Instituut voor de Nederlandse Taal, de opvolger van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie.

19 In Leiden wordt een nieuw museum geopend: het Taalmuseum. Geen vaste tentoonstelling op een vaste plaats, maar wisselende activiteiten op verschillende locaties. Het museum is een initiatief van de Leidse universiteit en wordt gesteund door de gemeente Leiden.

oktober

3 De ChristenUnie en de PvdA dienen een wetsvoorstel in om de Nederlandse Gebarentaal te laten erkennen als officiële taal. De erkenning is volgens de partijen een belangrijk signaal voor de circa 10.000 Nederlanders die gebarentaal gebruiken. Ook wordt de overheid ermee verplicht om een dovertolk in te zetten in bepaalde situaties, bijvoorbeeld bij belangrijke debatten.

november

1 De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en het Centraal Bureau voor de Statistiek maken bekend dat zij voortaan geen gebruik meer zullen maken van de woorden *allochtoon* en *autochtoon*. Volgens de twee instanties zijn de begrippen niet precies genoeg en werken ze stigmatiserend.

2 Maurice de Hond wil af van het onderscheid tussen *ei* en *ij* en tussen *au* en *ou*. Hij stelt voor om de klanken voortaan alleen nog als *ij* en *au* te schrijven.

december

17 Het door A.F.Th. van der Heijden geschreven Groot Dictee der Nederlandse Taal wordt uitgezonden.

Het taaljaar 2016

Meningen van bekende taalgebruikers

Foto: Iris Vetter

Foto: Richard Bank

Foto: VPRO / Merlijn Doornik

Foto: © Tonio van der Heijden

Foto: Ben den Ouden

Foto: Ype Driessen

		1. Wat is de belangrijkste gebeurtenis of trend van het afgelopen taaljaar?	2. Wat is het beste boek (of artikel of de beste website) over taal dat u dit jaar las of gebruikte?
	Jochem van den Berg hoofdredacteur <i>De Speld</i>	1. De toename van terrorvoorvoegsels: <i>tuigvlogger</i> , <i>horrorclown</i> , <i>seksstewardess</i> , <i>terroroehoe</i> , <i>vergistoeristen</i> . Heel eng allemaal.	2. De column 'Aanstellers' van Bas Heijne, in de <i>NRC</i> van 14 mei dit jaar.
	Antal van den Bosch hoogleraar taal- en spraaktechnologie Radboud Universiteit Nijmegen; daarnaast per 1 januari 2017 directeur Meertens Instituut	1. Ook als het gaat om professioneel schrijven wordt vaak gezegd: de computer (in dit geval de 'robotjournalist') vervangt de mens. Maar kunstmatige intelligentie zal vooral een ondersteunende rol spelen.	2. Het boek <i>The Language of Food. A Linguist Reads the Menu</i> , van Dan Jurafsky (2014).
	Thomas Erdbrink Iran-correspondent; presentator tv-programma <i>Zomergasten</i>	1. Samenvoegingen als <i>horrorclown</i> , <i>seksrel</i> , <i>seksrabbijn</i> en <i>terreurjeugd</i> .	2. Omdat ik veel in het Engels schrijf: www.mijnwoordenboek.nl/vertalen .
	A.F.Th. van der Heijden schrijver; opsteller van het Groot Dictee	1. Het stompzinnige voorstel van Maurice de Hond om het Nederlands weer te gaan schrijven 'zoals je het uitspreekt'. Het oude liedje, ditmaal uit de mond van een opiniepeiler of -pijler.	2. Het pamflet <i>Soep lepelen met een vork</i> (1972) van Harry Mulisch tegen voorstellen om het Nederlands 'te schrijven zoals men het uitspreekt'.
	Maaïke van Herwaarden-van den Berg in <i>De Taalstaat</i> gekozen tot beste leraar Nederlands van 2016	1. Het tegengeluid: wees trots op je taal en geef vervolgoopleidingen in het Nederlands in plaats van (alleen) in het Engels.	2. Het artikel 'Taalvaardigheid bij scheikunde en biologie' van Talitha Visser in <i>NVOX</i> , mei 2016.
	Ionica Smeets wiskundige, wetenschapsjournaliste, columniste, televisiepresentatrice en hoogleraar wetenschapscommunicatie	1. Steeds meer wetenschappers durven zonder jargon over hun werk te spreken, mede dankzij de <i>Universiteit van Nederland</i> .	2. Marc van Oostendorps tirade 'Ga toch weg met je correcte spelling', op Neerlandistiek.nl . Weg met mensen die zeuren over elke verschrijving, terwijl ze zelf nooit een originele gedachte verwoorden.
	Frieda Steurs directeur Instituut voor de Nederlandse Taal	1. Zorgwekkend: in Zuid-Afrika worden om totaal verkeerde redenen het Afrikaans en alle andere Afrikaanse talen verbannen uit het (universitair) onderwijs, ten voordele van het Engels, dat daar een minderheidstaal is.	2. De nieuwe website van het Instituut voor de Nederlandse Taal, www.ivdnt.org . Je duikt meteen in de taal zelf!
	Peter Taal taaladviseur NOS	1. Niet zozeer typerend als wel verheugend: het verbod op plastic tasjes in winkels. Eindelijk verlost van de mallotige vraag of ik ergens een tasje 'omheen' wil.	2. De app en vooral de website van Onze Taal (nu nog overzichtelijker!).

De belangrijkste gebeurtenis, het beste boek, het mooiste en het ergste woord – de redactie vroeg een aantal spraakmakende taalgebruikers wat hun het afgelopen jaar zoal opviel.

REDACTIE ONZE TAAL

3. Wat is het ergste woord van 2016?

3. *Landverrader*.

4. Wat is het mooiste woord van 2016?

4. *Kwark*.

5. Wie was dit jaar de beste taalgebruiker?

5. Facebookdichter René Oskam.

3. *Pokémons*. Het meervoud van *Pokémon* is *Pokémon*.

4. *Verlaatkundige* ('stervenshulpbegeleider'), naar analogie van *verloskundige*.

5. Steven Brunswijk (de Braboneger).

3. Eigenlijk altijd: *groeten*. Het ergst: *warne groeten*. Herhaal ons nationale afscheidswoord een paar keer voor jezelf, en je weet waarom.

4. *Verwensing*.

5. Arnon Grunberg in zijn dagelijkse 'Voetnoot' op de voorpagina van *de Volkskrant*.

3. *Nexit*. Niet omdat ik tegen uit-treding van Nederland uit de EU zou zijn, maar omdat het zo'n laf napraatwoord is. *Brexit ... nexit*.

4. *Pioengerechtigd*. Als in: 'de pioengerechtigde leeftijd bereikt hebben', namelijk voor een vrouw: de leeftijd van de menopauze, met alle ongemakken van opvliegers en rood aanlopen van dien.

5. Stella Bergsma in *Pussy album* (roman, 2016).

3. *Boerkiniverbod*.

4. *Digibesitas*.

5. Frans Timmermans.

3. *Dagdagelijks*.

4. Het Engelse *akimbo*, '(met de handen) in de zij'. Geen nieuw woord, maar ik ontdekte het dit jaar en probeer het in het Nederlands in te voeren.

5. Bas Haring, die geheel terecht de Duidelijketaalprijs won.

3. Alle woorden met *kei*-, zoals *keizalig* en *keitof*.

4. *Nahuwelijk*.

5. Lieven Van Gils, presentator van het VRT-tv-programma *Van Gils & gasten*. Mooie stem, prachtig taalgebruik. En Wim De Vilder, nieuwsanker bij de VRT.

3. Ik kan maar niet kiezen tussen *loservlucht* en *dronevertising*.

4. *Treitervlogger*. Maar het allermooiste: *kleinzoon*.

5. Peter Buwalda. Lees hem en je kunt er weer even tegen.

“Duitsland beroemdste dichter”

Weer een tweede naamval minder in het Nederlands

Wie heeft het nog over ‘de zoon des konings’ of over ‘een glas wijns’? Die tweede naamval is al eeuwen op z’n retour. Er zijn nog wel bezits-s’jes over, maar ook die hebben recentelijk terrein verloren.

JOOP VAN DER HORST

Taal verandert op vele fronten. Een van die fronten is de zogeheten genitivus, die sommige mensen ook wel de ‘tweede naamval’ noemen: *de dichter des vaderlands* en *het Leger des Heils*.

Die genitivus verdwijnt uit onze taal. Dat is een langdurig proces, want het is al vele eeuwen aan de gang. Stapje voor stapje wijkt de genitivus. Elke eeuw is er weer een nieuwe frontlinie, een nieuwe constructie waar de strijd zich afspeelt. Om in oor-

logstermen te blijven spreken: om ieder huis wordt gevochten. Waar ligt op dit moment de frontlinie?

Des tijdschrifts cover

Van huis uit had het Nederlands naamvallen, en de genitivus is er daar een van. Vergelijk het met het Duits, dat voorlopig een beetje meer bewaard heeft dan het Nederlands. En voor de gymnasiasten: vergelijk het met het Latijn en het klassieke Grieks. Allemaal talen met naamvallen: verschillende vormen van de woorden al naar gelang hun gebruik.

Het Nederlands, maar ook het Engels en de Scandinavische talen, en ook het Frans en het Spaans, raken die naamvallen kwijt. Het meeste ervan is al eeuwen geleden overboord gezet. Op dit moment zijn er enkel nog wat laatste stukjes van overgebleven.

In feite heeft ook het Duits in de voorbije eeuwen het meeste van zijn naamvallen afgeworpen, maar het heeft er momenteel nog net iets meer van over dan het Nederlands en het Engels. Daar gaat het gewoon nog wél over ‘der Hund des Generals’.

Er zijn in het Nederlands wel restanten als *de zoon des konings* en *des konings zoon*. We kunnen die nog net begrijpen, maar je hoort nooit *het uniform des agents* of *des tijdschrifts cover*. Het is deze constructie, die in de Middeleeuwen heel frequent was, die als eerste op z'n retour was, en vervangen werd door *de zoon van de koning*, *de cover van het tijdschrift*.

Frontlinie

Later kwamen constructies als *een glas wijns* en *een bete broods* in de frontlinie te liggen. Hier kwam een andere oplossing uit de bus en werd de *-s* weggelaten. Blijkbaar was die *-s* niet meer nodig, en men ging zeggen: 'een glas wijn' en 'een stukje brood'.

Ondertussen waren er vastgeroeste combinaties zoals *zijns ondanks* en *eigener beweging* die bleven voortbestaan. Van oorsprong zijn dat ook genitieven, maar ze bestaan enkel in een aantal versteende gevallen. Dat geldt ook voor *de dag des oordeels*, *in naam der wet* en *de opstand der horden*. Het is vaak wat ouderwets taalgebruik, maar voor wie daarvan houdt, is het zeker nog bruikbaar.

Wat is er naast de versteende combinaties momenteel nog over van de genitivus? Ik zie twee nog 'levende' toepassingen. In de eerste plaats de 'bezits-*s*' zoals in *vaders fiets*, *moeders gsm*, *Duitslands begroting* en *Rembrandts Nachtwacht*. Merk op dat deze *-s*, die vroeger voorbehouden was aan mannelijke en onzijdige woorden, nu ook bij vrouwelijke woorden wordt gebruikt (*moeders gsm*).

De tweede toepassing zien we in combinaties als *iets merkwaardigs*, *niets bijzonders* en *iets vreemds*. Want ook deze *-s* is een restantje van de vroegere genitivus. Deze twee toepassingen mag je allebei 'levend' noemen, aangezien ze bruikbaar zijn in een onbeperkt aantal nieuwe gevallen.

Toch liggen ook deze twee 'levende' toepassingen momenteel onder vuur. De taal laat ze niet met rust. Om met de tweede te beginnen: je kunt weliswaar in het hele taalgebied, van Groningen tot in de Vlaamse Westhoek, spreken over *iets merkwaardigs*, *niets bijzonders* en *iets vreemds*, en zo wordt het ook meestal geschreven; maar in de gesproken taal hoor je in België al heel vaak, of zelfs meestal: *iets merkwaardig*, *niets bijzonder* en *iets vreemd*. Veel

In de gesproken taal hoor je in België al heel vaak: *iets merkwaardig*, *niets bijzonder* en *iets vreemd*.

vaker in ieder geval dan in Nederland, waar ik het overigens ook al wel gehoord heb. De Vlamingen lopen voorop. Dat kun je gerust zeggen, want dat die *-s* op den duur gaat verdwijnen, ook in Nederland, daar hoeven we, gezien de voorgeschiedenis, niet aan te twijfelen. Die *-s* is net zo misbaar als de *-s* in *een glas wijns* en *een stukje broods*.

Onmisbaar

Bepaald onmisbaar daarentegen lijkt de *-s* in *vaders fiets*, *moeders gsm*, *Duitslands begroting* en *Rembrandts Nachtwacht*. Ik heb geen enkele aanwijzing dat deze *-s* wankelt. In precies deze constructie, dus 'genitivus + woord', kunnen we de *-s* inderdaad niet missen. Of moet ik zeggen: voorlopig niet missen?

Er is met die *s*-vormen namelijk iets vreemds aan de hand (of misschien wel 'iets vreemd'). Zolang het *s*-woord (*Duitslands*) onmiddellijk voorafgaat aan het andere woord (*begroting*), moet die *-s* er zijn (*Duitslands begroting*). Maar als er een woord tussenin staat, vooral als er een overtreffende trap tussenin staat (een 'superlativus', zoals *beroemdste*), lijkt die *-s* ineens niet meer zo onmisbaar.

Wat vindt u van een zin als:

Duitsland beroemdste dichter en schrijver was destijds halverwege de veertig?

Ik trof deze zin aan in Andrea Wulfs biografie van Alexander von Humboldt, door Mariella Duindam en Fennie Steenhuis dit jaar keurig vertaald als *De uitvinder van de natuur*. Ik geef zelf, denk ik, de voorkeur aan *Duitslands beroemdste dichter*, met *-s*, maar ik ben conservatiever (en ouder) dan de meeste taalgenoten. Ik stel vast dat velen er geen enkele moeite mee hebben de *-s* hier achterwege te laten. Uit mijn ijlings met Google aangelegde inmiddels grote verzameling citeer ik:

- Het Zwarte Woud is één van Duitsland bekendste en populairste laaggebergtes.
- Het standbeeld van Leiden beroemdste burger-vader.
- Rembrandt beroemdste schilderwerk is de Nachtwacht.
- Hij is woedend omdat zij zijn doortrapte plan om Van Gogh laatste zelfportret in handen te krijgen probeert te dwarsbomen.

Sommige van die *s*-loze constructies, klinken me overigens al redelijk vertrouwd in de oren.

Niet splinternieuw

Ik kan er nog niet goed de vinger op leggen wat de voorwaarden zijn voor deze 'weglating' van de *-s*. Even dacht ik dat het niet mogelijk was bij landen die op een klinker eindigen, maar dat klopt niet: met Italië, Spanje en België vind je ze ook ("Hendrik Dierendonck staat bekend als één van België bekendste slagers"). Wel lijkt het me een voorwaarde dat het land, de stad of de persoon redelijk algemeen bekend is. Niet mogelijk, of toch voorlopig niet mogelijk, lijkt me: 'Wim belangrijkste werk' en 'Ella zwaarste dag'. Ook lijkt die overtreffende trap van belang, want 'Goethe favoriete gedicht' en 'Leiden bekende stadhuis' houd ik eveneens voor onmogelijk.

Helemaal splinternieuw is deze weglating van de *-s* denkelijk niet. Ik heb in ieder geval ook al een voorbeeld uit 1827 gevonden: "de zaal der 17de Eeuw bevat insgelijks eene menigte afbeeldingen van Frankrijk beroemdste mannen".

"Der 17de Eeuw": dat dan weer wel. <

Uit het artikel hiervoor bleek het ook al: bezitsvormen hebben het moeilijk. Die s'jes uit bijvoorbeeld *Joshua's opa* worden steeds vaker vervangen door *z'n*.

MARC VAN OOSTENDORP

De dokter z'n huis

Er is altijd een moment van weemoed als je merkt dat iets langzaam maar zeker verdwijnt uit de taal. Zoals de uitgang *-s* in uitdrukkingen als *Mario's broer* en *mijn vaders woning*. Die uitgang wordt steeds zeldzamer, en dat stemt nostalgisch: wat in vroeger tijden nog wel kon – een tweede naamval gebruiken zoals in *zonder aanzien des persoons* – kunnen wij nauwelijks nog.

Slijten

De oude tweede naamval is zo'n beetje de laatste uitgang die ons nog rest. En ook die is langzaam maar zeker aan het slijten. Je kunt wel zeggen:

- je opa's fiets
- Joshua's opa
- opa's fiets

Maar andere, vergelijkbare constructies klinken veel onnatuurlijker. Want hoewel *Joshua's opa* goed kan, en *opa's fiets* ook, kun je die twee niet zomaar in elkaar voegen. Het volgende klinkt op zijn minst een beetje vreemd:

Joshua's opa's fiets

Het stapelen van bezitsvormen lukt beter als je de alternatieve

vorm *z'n* kiest: *Joshua z'n opa z'n fiets* is informeel taalgebruik, en in de schrijftaal zal niet iedereen het accepteren, maar het klinkt in ieder geval in mijn oren natuurlijker dan het alternatief met *-s*.

Iets soortgelijks geldt voor:

de opa's fiets

Ook met die constructie is gevoelsmatig iets mis. En ook hier voelt het beter (zij het weer niet 'correcter') als je die *s* vervangt door *z'n*:

de opa z'n fiets

Dat is informeel, net als *opa z'n fiets*, maar niet strijdig met mijn taalgevoel. Zulke intuïties vormen vaak een eerste teken dat er iets aan het veranderen is.

De dokters huis

In de vreemde woordgroep *de opa's fiets* hoort dat lidwoord *de* bij *opa*: het is een fiets van 'de opa', maar dat bepaalde lidwoord *de* straalt ook af op *fiets*. Het is ook een beetje 'de fiets' van de opa.

Met het lidwoord *het* is dat niet anders. *Het slachtoffers huis* is nog enigszins acceptabel omdat *slachtoffer* en *huis* allebei

het-woorden zijn. Maar veel vreemder zijn dan weer:

- het/de dokters huis
- de/het slachtoffers woning

Dat komt doordat *dokter* en *woning* *de*-woorden zijn. Die twee combineren zou kunnen (*de dokters woning*), maar *de* en *het* mengen levert iets raars op.

Kennelijk is de relatie tussen de twee zelfstandig naamwoorden in een bezitsrelatie zó intiem dat het allebei *de*-woorden moeten zijn, of juist allebei *het*-woorden, om op deze manier bij elkaar in de buurt te kunnen staan.

Ook hier biedt *z'n* weer uitkomst:

- de dokter z'n huis
- het slachtoffer z'n woning

Dat die constructies niet vreemd aanvoelen, is een aanwijzing dat *z'n* krachtiger wordt terwijl *-s* terrein verliest. Dat zou je kunnen betreuren, maar omdat we er in dit geval een extra mogelijkheid bij krijgen, kun je je er ook over verheugen. <

Met dank aan Frans Daems. Dit blog verscheen in een andere vorm op Neerlandistiek.nl.

Op tv, op straat,
online – overal
hoor en lees je
weer net iets
andere talen en
taaltjes. Guus
Middag staat
er maandelijks
bij stil.

Klukkkluk

Ik hoorde tv-kok Pierre Wind een tijdje geleden zeggen: “Het is echt van de bizarre.” En politica Mei Li Vos: “Dat is natuurlijk van de zotte.” En literatuurcriticus Jeroen Vullings, schrijvend over een roman: “Het is van de postmoderne.” Het is raar Nederlands, maar iedereen begrijpt meteen wat ze bedoelen. De vorm met *van* lijkt op een andere constructie die je de laatste tijd ook vaak kunt horen, vooral in voetbalkringen: ‘Het is des Sparta’s om zo aanvallend te spelen.’ Daarin betekent *des Sparta’s*: ‘eigen aan, kenmerkend voor Sparta’.

Veel oudere taalgebruikers zullen bij het horen van deze voorbeelden met *van* vanzelf terugdenken aan de oervorm ‘Het is van de gekke.’ Die werd in de jaren zestig van de vorige eeuw geïntroduceerd door een merkwaardige kromtaalspreker met de merkwaardige naam Klukkkluk, in de kindertelevisieserie *Pipo de Clown*.

Floepens mis

Klukkkluk was een indiaan die per ongeluk in de menagerie van Circus Pipo was beland. Hij werd geacht tijdens circusvoorstellingen optredens te verzorgen met zijn pijl-en-boog, maar in de praktijk mislukten al zijn schietpogingen – en bij elke mislukking verzuchtte hij dan: “Floepens mis.” Ook daarbuiten liep hij vaak klunzig in de weg.

Klukkkluk, uit de
kindertelevisieserie
Pipo de Clown.

Tot de vaste karakters behoorden verder Pipo (de clown), Mam-maloe (de vrouw van Pipo), Petra (hun dochtertje), de Dikke Deur (de circusdirecteur), de pareldieven Snuf en Snuitje – en natuurlijk Nononono, het ezeltje. Ze hadden allemaal zo hun eigen taaleigenaardigheden. Ik citeer Pipo: “Sapperdeflap.” En de Dikke Deur, met zijn hulproep “Pipo Koeie!” En boef Snuf, altijd op zoek naar “m-m-mooie p-p-parels, f-f-fijne p-p-parels”. Een paar jaar lang verzorgden ze elke dag op de Nederlandse tv in de vroege avond een kort programma voor de allerjongste kijkers.

Maar het populairst was Klukkkluk, met zijn bizonhuidenjasje, zijn haarvlechten, zijn haarband en de daarin gestoken veer – en zijn kruklike versie van het Nederlands. Zijn taaltje bleek zeer aantrekkelijk, niet alleen voor de jeugdige kijktjes, maar ook voor hun oudere broers en zussen, en hun ouders. En bijvoorbeeld ook voor politici, die zich, ook toen al, vijftig jaar vóór Mei Li Vos, bij een breed publiek geliefd wilden maken. En zo belandde ‘Het is van de gekke’ ook al gauw in de Tweede Kamer.

Naar de binnens

In het Klukkkluks kon de constructie met *van de ...e* in elke zin, en op allerlei manieren, worden aangewend. Als Klukkkluk bang was, zei hij: “Mij zijn zeer van de bange.” Als hij niet wilde betalen: “Mij zijn van de geldloze.” Als hij afwachtende mensen zag: “Zij zijn niet zo heel erg van de hunkeringe.” Als er niemand meer achter het stuur zat: “De stuur zijn van de allenige.” En als hij boos was en zoiets als ‘Nee nou wordt-ie mooi’ wilde zeggen: “Dat zijn wel weer heel mooi van de fraaie.”

Zijn idioom hing van dit soort rariteiten aan elkaar. Gesubstantieerde voorzetsels, moeiteloos in het meervoud gezet: “Ga maar eens gauw naar de binnens!” Ge-

substantiveerde persoonlijke voornaamwoorden met rare meervouden erbij: “De verrassings zijn voor de mij!” Curieuze nieuwvormingen: “Poppens zijn er genoeg op de wereld, maar Klukkklukken zijn er maar één.” En nooit was er congruentie tussen onderwerp en persoonsvorm: “Mij zijn een indiaan en geen zeepersoon” (Klukkkluk voelde zich niet op zijn gemak in een bootje). Al zijn merkwaardige wijzen van zeggen waren een tijdlang erg populair, niet alleen onder de doelgroep. De toepasbaarheid bleek groot. Op school: “Even denken met de hoofd.” Op straat: “Klap toe de malle mond.” Bij de dokter: “Haastige spoed, zere voet.” Op kantoor: “Zijn de koffie al van de bruine?”

Ongemakkelijk

Het taaltje was een bedenkensel van Klukkkluk-acteur Herbert Joecks (1915-1993) zelf. Hij had zich daarvoor naar eigen zeggen alleen maar laten inspireren door het brabbeltaaltje waarmee hij de hond van zijn dochtertje placht toe te spreken. Van alle aanstekelijke klukkklukkismen heeft uiteindelijk alleen de constructie met *van* overleefd. En alleen *van de gekke* heeft het woordenboek gehaald. Verder is het Klukkkluks uitgestorven. Er hangt nu zelfs een wat ongemakkelijk gevoel omheen. De bewust domme uitstraling, het kromtaaltje, het stereotiepe namaak-uterlijk – het lijkt allemaal wel heel erg op het taaltje en de scherts-aankleding en het knullige imago van een andere bekende hulpfiguur, van wie ik nu even niet op de naam kan komen. In dienst van een zekere bisschop uit Spanje, in deze tijd van het jaar vooral werkzaam als pakjesbezorger op daken en via schoorstenen. Hoe heet hij ook alweer? ‘Al is hij zwart als roet, hij meent het toch goed.’ Hij is van de goedmenende, zou Klukkkluk zeggen. <

Dichters zijn als de dood voor clichés, voor gemeenplaatsen. Om die te omzeilen gebruiken ze stijlfiguren, of zoals dichter Ingmar Heytze ze ook wel noemt: 'dichtplaatsen'. In deze rubriek gaat hij er maandelijks naar op zoek.

De zelfcorrigerende wijs

Dichten is twijfelen. Sommige dichters besluiten die twijfel toe te laten in hun poëzie, en corrigeren zichzelf in het gedicht. Deze dichtplaats is zo veelzijdig als een Zwitsers zakmes. Om te beginnen heeft zelfcorrectie een verdiepend effect: de dichter doet alsof de lezer een kijkje op de schrijftafel mag nemen, alsof die mag meedenken op zoek naar de essentie. Natuurlijk is dat niet werkelijk het geval. Het is wat ze in de beeldende kunst een trompe-l'oeil noemen – de dichter suggereert een deur naar zijn hart die er niet werkelijk is.

Ten tweede kun je er iets mee verhelderen, zoals K. Schippers doet in een

klassiek, kort gedicht waarin de ontkenningen trechtervormig verdwijnen tot de aap uit de mouw komt:

JA

Ik heb je lief zoals je soms
gelijk een gouden zomer-
dag bent
nee nee nee
ik heb je lief zoals je bent
nee nee
ik heb je lief zoals
nee
ik heb je lief

Het gedicht demonstreert meteen een derde belangrijke functie van dichterlijke zelfcorrectie: relativering, in dit geval van de wat gezwollen, Gorter-achtige tweede regel.

Het mooie aan zelfcorrectie is dat je er net zo goed iets mee kunt vervagen.

Rutger Kopland zegt in het gedicht 'Wat is geluk' maar liefst drie keer 'ik bedoel dit', en met elke keer wordt het geluk juist iets ongrijpbaarder, zoals het een begrip als 'geluk' betaamt.

Alain Teisters meesterlijke gedicht 'Utrecht revisited' is één grote correctie, maar dan van een 'zij' in het gedicht die niets begrijpt van de herfstige jeugdherinneringen van de 'ik', en tot vier keer toe wordt terechtgewezen met een "nee nee", gevolgd door een nieuwe ontboezeming. Dat kan natuurlijk niet goed aflopen. Dat doet het dan ook niet. Het gedicht eindigt zo:

Kom terug uit die stad.

Ben je zielig? vroeg ze.
Nee nee, ja ja, maar ik
weet bijna alles:
de kamer van Marsman,
Tacitus, schaatsen,
waarom iedereen iedereen
alleen heeft gelaten,
en dat ik op avonden zon-
der jou
dat meisje weer hoorde
praten –

En later keek ze me aan,
de vrouw van vandaag,
en al bijna gisteren, en ik
zag wel
wat er ontbrak: haar ogen
gaven me onvoldoende.

Vluchten dus,
net als toen, gepakt
en gezakt. <

Trouwe leden

Wie lid wordt van een vereniging of abonnee van een tijdschrift krijgt vaak een welkomstcadeau. Maar zouden ook trouwe leden niet af en toe zo moeten worden beloofd? Ja, vinden wij.

Daarom verloot Onze Taal elke maand tien taalboeken onder de vaste leden. Iedereen die meerdere jaren lid is van Onze Taal, loot mee. Deze maand vielen in de prijzen: N. Bellaar Spruyt, U. Bosma, R.W. Gerdes, M. van Hemelrijck, N. de Koning, P.J. Lankreijer, J. van Ommen, H.F.G. Portz, P. Scheider en G.E. Verhaar-Klomp.

ANTWOORDEN TAALTEST (zie pagina 9)

A. Spelling

1. b. kohlpotlood
2. b. nietzscheaanse opvatting
3. a. palissanderhout

B. Woordenschat

1. a. Engelse titel
2. b. ophoping
3. b. vervloeken

C. Zoek de fouten

1. leidraad, beitels, klauwhamers, boren, beleid, steigers
2. eigengereid, wenkbrauwen, fronst, bakzeil

D. Extra

Het gaat om een Frygische muts.

Een gift bij uw contributie

Bij dit decembern timer ontvangt u een brief of e-mail over de contributiebataling. Aan het einde van het jaar maken duizenden van onze leden een hoger bedrag over dan de normale contributie. Daar zijn we enorm dankbaar voor. Het stelt ons in staat om onze kennis over taal op nóg meer manieren uit te dragen.

Steunt u Onze Taal dit jaar met een extra bijdrage? Namens het bestuur en alle medewerkers van Onze Taal: alvast hartelijk dank!

Wie vertaalt, loopt onvermijdelijk tegen de grenzen van de taal aan. In deze rubriek presenteert elke maand een vertaler zijn of haar weerbarstigste vertaalprobleem – en de uiteindelijke oplossing.

Marjolein Algera

Wat is het grootste vertaalprobleem dat u bent tegengekomen?

In het kinderboek *Eddy Stone and the Epic Holiday Mash-Up* van Simon Cherry (dat ik vertaald heb onder de titel *De schat van Gruizelkaak*) heeft de kapitein niet zoals gebruikelijk bij piratenkapiteins een ‘parrot’ (‘papegaai’) op zijn schouder, maar een ‘carrot’ (‘wortel’). Met die wortel zal hij later in het verhaal een nare piraat verslaan. Omdat dat *carrot* natuurlijk gekozen is vanwege de overeenkomst met *parrot*, kon ik dat in dit geval niet vertalen met *wortel*. Ik moest iets vinden dat lijkt op het woord *papegaai*.

Hoe hebt u het opgelost?

In het Nederlands heb ik eerst gezocht naar vervangers van de wortel die qua ritme zouden kunnen rijmen op *papegaai*. Onder andere zijn de vertaalmogelijkheden *papaja* en *pastinaak* voorbijgekomen, maar ik was daar toch niet blij mee. Bij *papaja* ligt de klemtoon verkeerd, en welk kind kent nog *pastinaak* (blèrgh)? Na lang wikken en wegen is het *plastic haai* geworden, vooral omdat dit qua ritme en klank het meest lijkt op *papegaai*, en de nare piraat er evengoed, zonder al te veel aanpassingen, mee verslagen kon worden.

Marjolein Algera (1965) heeft de toneelacademie in Maastricht afgerond, en is sinds 1995 werkzaam in de nasynchronisatie als stemactrice. Hiervoor won ze in 2004 de Zilveren Koe. In 2012 begon ze met vertalen. Ze heeft onder meer de tekenfilmseries *Avatar* en *The Thunderbirds*, en de bioscoopfilms *Paddington* en *De GVR* vertaald. Het eerste kinderboek dat ze vertaalde, is *De schat van Gruizelkaak* (De Fontein, 2016).

Foto: Marjolein Algera

Taalkundig plezier

Hoe denkt een taalkundige? Dat vroegen onderzoekers Jimmy van Rijt en Roy Dielemans zich af. Ze interviewden een tiental bekende Nederlandse taalkundigen, en daarbij deden ze ook een experimentje. Ze vroegen de taalkundigen om hardop na te denken over het zinnetje ‘Dat komt als een verrassing.’

U denkt misschien dat de taalkundigen meteen begonnen met ontleden, volgens het vertrouwde stappenplan (eerst persoonsvorm, dan onderwerp, dan gezegde, enzovoorts). Mis, dat deden ze niet. Dat deden wel de scholieren van 5 vwo, die later dezelfde zin voorgelegd kregen. Maar die scholieren kwamen dan ook niet verder dan dat.

De taalkundigen pakten het anders aan: die zoomden meteen in op de betekenis van *komen* (meer ‘zijn’ dan ‘komen’), en ze vroegen zich af in hoeverre dit nu een vaste combinatie is. Dat probeerden ze uit door delen van de zin te vervangen door andere delen (‘Dat komt als een donderslag bij heldere hemel’, ‘als een teleurstelling’). Verder merkten ze meteen op dat *als een verrassing* niet kan worden weggelaten, en ze vroegen zich af waar dat aan ligt. En dat *als*, is dat nu echt een vergelijking, of staat er gewoon dat iets een verrassing is?

Taalkundigen beginnen dus meteen te ‘klooien’ met zo’n zinnetje, door bijvoorbeeld het werkwoord in een andere tijd te zetten (‘kwam als een verrassing’, ‘is als een verrassing gekomen’, ‘is gekomen als een verrassing’ – hé, kan dat wel?). Daarbij putten ze natuurlijk uit de kennis die ze hebben over taalkundig relevante eigenschappen (weglaatbaarheid, vervangbaarheid, vervoegbaarheid, woordvolgorde), maar het grootste gedeelte van de tijd zijn ze bezig met het vervormen en ‘oprekken’ van een constructie en het ‘proeven’ van het resultaat.

Uiteindelijk komen ze er allemaal ongeveer op uit dat hier sprake is van een vaste constructie die nog het meest lijkt op de zin ‘Dat is een verrassing’, maar dan met de betekenis erbij dat dit pas net gebeuren is. Het interessante is echter niet zozeer die uitkomst, maar de manier waarop die benaderd wordt. Niet op een schoolse manier, maar op een speelse, creatieve manier. Want er was nog iets opvallends: de taalkundigen vonden dit allemaal het leukste gedeelte van het interview. Dat kwam niet als een verrassing.

DE TAALPROF

fototrips.nl

Taalpuzzel

SAMENSTELLING: RUTGER KIEZEBRINK

Deze maand weer een vervangpuzzel. Het is de bedoeling dat u van elk woord hiernaast de eerste letter door een andere letter vervangt, zodanig dat er weer een goed woord ontstaat. Achter elkaar gelezen vormen de tien nieuwe beginletters – indien juist ingevuld – een bij december horend woord.

Wilt u meedingen naar de maandprijs, stuur dit woord dan voor 15 december naar puzzel@onzetaal.nl of naar Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag (o.v.v. 'Taalpuzzel').

De winnaar krijgt een van de drie versies van het spel WoordZoeker, beschikbaar gesteld door spellenfabrikant Goliath. De winnaar van de puzzel uit het novemnummer is Cunera van Grootel uit Nieuw Bergen. De oplossing was: 1 D, 2 da., 3 dna, 4 doña, 5 anode, 6 nadoen, 7 aandoen, 8 onderaan, 9 onderdaan, 10 ondergaand, 11 aangorden, 12 ongaarne, 13 Garonne, 14 granen, 15 garen, 16 rage, 17 erg, 18 re, 19 E.

1 naderen	1 _aderen
2 witje	2 _itje
3 viltje	3 _iltje
4 grissen	4 _rissen
5 kwalen	5 _walen
6 dimmer	6 _immer
7 krakelen	7 _rakelen
8 boompje	8 _oompje
9 achter	9 _chter
10 woorden	10 _oorden

Waar houdt aanstormend taal-kundetalent zich mee bezig? Sterre Leufkens onderzoekt het – vanaf deze maand in samenwerking met Gaston Dorren.

Taal in de Vlaamse klas

Welke taal of welk dialect leerlingen onderling ook spreken, de leerkracht spreekt tegen iedereen Nederlands. Althans, in Nederland. In Vlaanderen ligt dat een stuk genuanceerder, ontdekte Steven Delarue in zijn promotie-onderzoek.

Het beleid, en ook de verwachting van Vlaamse ouders, is dat de leraren Algemeen Nederlands (AN) spreken. Geen AN met een Hollands accent natuurlijk, maar de standaardtaal van de Vlaamse nieuwslezer. Alleen de praktijk is anders. Niet dat de leraren op dialect overschakelen – dat spreken veel scholieren niet eens meer, dus dat gebeurt maar zelden. Maar wat ze wel vaak gebruiken, is de zogeheten tussentaal, een vorm van Nederlands met veel typisch Vlaamse kenmerken, bijvoorbeeld *'ne voor een, noemen voor heten en ge zijt voor je bent*. Tussentaal staat in laag aanzien, maar intussen wordt ze veel gesproken – óók door de 82 leraren die Delarue hierover interviewde.

Aandacht opeisen

Waarom spreken die leraren dan geen AN in de klas? “Deels omdat ze het niet kunnen”, zegt Delarue. “AN is moeilijk.” En hij kan het weten: als universitair docent Nederlands volgde hij een jaar logopedie om van zijn West-Vlaamse accent af te komen en een keurig nieuwslezersaccent aan te leren. Maar de meeste leraren hebben daar geen tijd voor. “Bovendien blijft dat AN voortdurend je aandacht opeisen, terwijl je die hard nodig hebt om goed les te geven.”

En er is nog iets aan de hand: veel leerkrachten willen geen AN spreken. “Veel Vlamingen ervaren de standaardtaal nog steeds als iets wat ons uit het buitenland is opgedrongen. Ze zou niet authentiek zijn, niet ‘van ons’, maar afstandelijk en arrogant. Met tussentaal sta je volgens veel leraren dichter bij de leerling.” Er zijn dus allerlei redenen om geen standaardtaal te spreken. Maar intussen hechten veel Vlamingen wel sterk aan het AN, omdat dat de Vlaamse cultuur en identiteit van oudsher bescherming biedt tegen de Franstalige. “Dat ambigue is typisch Vlaams”, stelt Delarue.

Moeder

Een belangrijker doel dan perfecte beheersing van de standaardtaal, zo vinden veel leraren én Delarue, is ‘registervaardigheid’: de kunst om de taalvorm te kiezen die past bij de situatie. “Leerlingen moeten leren inschatten wanneer ze welke taalvariant kiezen, om te zorgen dat ze beoordeeld worden op wat ze zeggen, en niet op hóé.”

Delarue heeft die vaardigheid in de praktijk zelf ook hard nodig. Op zijn werk bij de gemeente Gent spreekt hij tussentaal tegen collega's. “Met AN ben ik in hun ogen die kerel van de

universiteit die net gedoctoreerd is. Maar tegen mijn moeder zal ik niets anders dan dialect praten. Je kunt als Vlaming niet de hele tijd standaardtaal praten, tenzij je het niet erg vindt dat je voor een bepaald bourgeoisie type versleten wordt.”

Goed, de hele tijd standaardtaal gebruiken kan dus niet, maar een Vlaming heeft het AN toch zeker nodig om het tot minister of wetenschapper te schoppen? “Niet per se. Als ik een lezing geef over Nederlandse taalkunde, ja, dan moet ik AN beheersen. En als je nieuwslezer wilt worden. Maar verder eigenlijk nauwelijks.”

Opwinden

Tussentaal neemt zo langzamerhand de maatschappelijke rol van het gesproken AN over, en wordt een soort ‘Algemeen Vlaams’. Brengt dat de onderlinge verstaanbaarheid van Nederlanders en Vlamingen in gevaar? “Men zegt van wel, hè, maar ik heb zelf de indruk van niet. We kijken minder naar elkaars televisie, maar tegelijkertijd duiken er steeds meer Nederlanders op in Vlaamse tv-programma's, en ik meen ook Vlamingen bij jullie. Dat leidt eigenlijk nooit tot verstaanbaarheidsproblemen. Het draait heel vaak om willen begrijpen.”

“Ik kan nog altijd perfect gesprekken voeren met Nederlanders, ook buiten formele situaties zoals dit interview. Ik moet alleen het geluk hebben dat Nederlanders tegen mij niet meteen in het Engels beginnen. Dat gebeurt vaak, zelfs als ze mij goed verstaan, en daar kan ik mij ongelooflijk over opwinden. Wat bij sommige Vlamingen de wil om Nederlanders te verstaan in de weg staat, zijn de oude clichés van arrogant, verwaand, noem maar op. Maar ik heb de indruk dat dat verbetert.” <

Steven Delarue onderzocht wat voor Nederlands Vlaamse leraren spreken.

Voor onder de kerstboom!

GENOOTSCHAP
OnzeTaal

€ 13,99 *

€ 14,99

€ 14,99

**Boordevol interessante weetjes, handige adviezen
en grappige taalblunders.**

De agenda en de kalenders zijn te bestellen via www.onzetaalwebwinkel.nl.

* Nu met **gratis** Onze Taal-agenda-elastiek bij uw bestelling!

Onze Taal als cadeau!

Geef *Onze Taal* cadeau tijdens de feestdagen

Doe iemand een half jaar lang (5 keer) plezier met *Onze Taal*.

Dat kost slechts **€ 19,75**.

Een héél jaar *Onze Taal* (10 keer) is **€ 36,-**.

Cadeaubon of eerste exemplaar?

Als u **voor 12 december** bestelt, dan kunnen wij u het eerste exemplaar toesturen, zodat u dat als cadeau kunt overhandigen met Kerst. Voor lastminutebeslissers hebben we altijd nog de uitprintbare cadeaubon op onze website!

Bestellen kan op www.onzetaal.nl/cadeaubon.

Daar vindt u ook de cadeaubon.

Tarieven gelden tot en met 31 december.

Nieuwe emoji's in aantocht

Binnenkort worden er aan WhatsApp, Facebook Messenger en andere chatprogramma's 56 nieuwe emoji's toegevoegd. Toeval of niet, twee ervan had Onze Taal eerder dit jaar ook al voorgesteld:

Zum Kotzen

Ssssttt!

We publiceerden deze twee plaatjes in het aprilnummer van *Onze Taal*, samen met nog vijf emoji-voorstellen die waren aangedragen door de lezers van het tijdschrift, en die uitgewerkt waren door Matthijs Sluiter van Studio het Mes.

De zoektocht naar nieuwe emoji's was onderdeel van onze rubriek 'Gaten in de taal', waarin we sinds jaar en dag woorden zoeken voor begrippen die nog geen naam hebben. Omdat sommige geleerden wel beweren dat ook de hele emoji-verzameling steeds meer kenmerken vertoont van een taal, waren we voor één keer op zoek gegaan naar deze gaten in de beeldtaal. En naast plaatjes voor bijvoorbeeld 'maar niet heus' en 'typefout', kwamen toen ook twee emoji's uit de bus die nu dus wereldwijd ingang gaan vinden.

Van de 54 andere begrippen waarvoor plaatjes zullen komen, trekken vooral de vrouw met hoofddoek, de vampier en de borstvoeding wereldwijd veel aandacht.

Overigens beslist het Unicode Consortium, de instantie die bepaalt welke emoji's er in omloop komen, niet zelf hoe de plaatjes er uiteindelijk precies uit komen te zien. Ieder bedrijf, of het nu Apple is of Google, zet daar zijn eigen ontwerpers op. Vandaar dat de ene smiley de andere niet is.

Beeld: Emojipedia

AGENDA

9 en 10 december, Amsterdam. Literaire Vertaaldagen met als thema 'De vertaler als schrijver'.

16 december, Amsterdam. Dag van de Nederlandse zinsbouw. De afscheidsrede van Meertens Instituut-directeur Hans Bennis maakt deel uit van het programma.

17 december, Venlo. Symposium Limburgse woordenboeken.

17 december, 20.25, NPO 2. Het Groot Dictee der Nederlandse Taal.

Meer informatie en meer evenementen: www.onzetaal.nl/agenda.

DE KWESTIE

FRANK JANSEN

Moet *taalnazi* kunnen?

De Vlaamse krant *De Standaard* bood zijn lezers half oktober een "taalnazi-test" aan. Deelnemers konden aan de hand van de resultaten nagaan of ze behoren tot de groep taalgebruikers die behoefte hebben om negatief te reageren op taalfouten. Maar hoe acceptabel is die term *taalnazi*? Kun je dat beladen woord *nazi* in deze context zomaar gebruiken? Maar liefst 1161 mensen lieten hun stem horen op de website van Onze Taal.

JA, TAALNAZI MOET KUNNEN

34%

NEE, LIEVER GEEN TAALNAZI

66%

Uit de cijfers blijkt dat de handen niet bepaald op elkaar gaan voor dat *taalnazi*, maar als we naar de stemverklaringen kijken, blijkt dat het animo in feite zelfs nóg minder is. De weinigen die vinden dat het woord moet kunnen, zijn er niet dolenthousiast over, maar willen er liever geen aandacht aan besteden.

De tegenstanders vinden de term vooral ongepast wegens de ongelijksoortigheid van de activiteiten van de oorspronkelijke nazi's en die van de taalzifters. Veel inzen- ders hebben juist wel enige sympathie voor taalverbete- raars en stellen minder erge aanduidingen voor, waar-

onder *taalpurist* en *taalkuizer*.

Maar die zijn waarschijnlijk weer te vriendelijk. Een inzen- der wijst erop dat alternatieve termen alleen zin hebben als de taalbrokkenmaker ze kan gebruiken om de taalcriticas- ters een beetje uit de tent te lokken, zodat die meteen begrijpen dat hun kritiek niet op prijs gesteld wordt. Dat lukt alleen maar als het woord ook negatief opgevat kan worden, dus bijvoorbeeld bij *taalpolitie*.

De nieuwe kwestie vindt u op www.onzetaal.nl/poll zodra zich iets aandient; via *Taalpost*, Facebook en Twitter wordt deze dan aangekondigd.

Alternatieven

De mensen die op de poll reageerden, stelden veel alter- natieven voor *taalnazi* voor.

Samenstellingen met taal-: *agent, bewaker, criticaster, dictator, fanaat, fetisjist, flik, freak, frik, gestapo, juut, kuizer, liefhebber, maffia, malloot, neuker, neuroot, peurder, politie, purist, puritein, sovjet, stasi, terrorist, vitter, wasserij, zeloot, zifter, zuiveraar.*

Woordspelingen: *dictaaltor, taaliban, taalnatie, taalstipper* (van *taal* en *aanstippen*).

Andere woorden: *betweter, kommaneuker, letterknecht, miere(n)neuker, pennewip, zoutopslakkenlegger.*

De nieuwe grote Van Dale

Tijdelijk in prijs verlaagd

De jongste papieren editie van de grote Van Dale is ten opzichte van de vorige uit 2005 ingrijpend vernieuwd: maar liefst 18.000 nieuwe trefwoorden, plus veel meer betekenissen, uitleg en voorbeeldzinnen – en ook de allernieuwste uitdrukkingen staan erin (zoals *een stip aan de horizon zetten*). In deze editie worden ook voor het eerst vijfhonderd lastige lemma's met illustraties verduidelijkt, en zijn er kaderteksten met taalweetjes toegevoegd, over onderwerpen als nadruktekens, alliteratie en taalvariatie.

Als extra bij dit papieren woordenboek ontvangt u een jaar lang toegang tot de online versie. Hierin vindt u veel samenstellingen die niet in het papieren woordenboek staan, en andere extra's, zoals de vervoeging van werkwoorden.

Tot 16 januari niet € 179,– maar € 149,–

NIEUW

Laat ze maar denken dat je als schrijver geboren bent

DBC Pierre

In een eigenwijze mix van autobiografie, essay en schrijfgids geeft de gelauwerde Britse schrijver DBC Pierre zijn persoonlijke visie op wat schrijven is en hoe je het kunt leren. (Podium, 304 blz.) € 22,50

NIEUW

Ik bid de liefde

Henric van Veldeke

Elvis Peeters hertaalde 33 minneliederen en natuurgedichten van de twaalfde-eeuwse dichter Henric van Veldeke. (Podium, 96 blz.) € 17,50

NIEUW

De Nederlandse poëzie van de twintigste en de eenentwintigste eeuw in 1000 en enige gedichten

Ilya Leonard Pfeijffer stelde een lijvige bloemlezing samen uit het werk van dichters en liedschrijvers van na 1880 – de opvolger van de fameuze 'dikke Komrij'. (Prometheus, 1440 blz.) € 25,–

Schrijven – Kun je dat leren?

Kristien Hemmerechts

Wat maakt een literaire tekst een goede tekst? De bekende Vlaamse schrijfster Kristien Hemmerechts legt het uit. (Lannoo Campus, 152 blz.) € 24,99

Met zoveel woorden

Rik Schutz en Ludo Permentier

Bijna zesduizend uitdrukkingen gerangschikt naar onderwerp – een onmisbaar hulpmiddel voor schrijvers die het even niet weten. (Amsterdam University Press, 604 blz.) € 29,95

Het koninkrijk van de taal

Tom Wolfe

De beroemde Amerikaanse schrijver Tom Wolfe geeft een eigenzinnige visie op de evolutie van de taal. (Prometheus, 176 blz.) € 19,95

Spellingcursus op usb-stick

Hendrixx Van der Spek en het Genootschap Onze Taal

Fris uw taalkennis op met onze digitale spellingcursus, bestaande uit korte modules met oefeningen plus een eindtoets. De spellingcursus staat op een

usb-stick van 4 GB. Geheel herzien, ook geschikt voor tablets. € 19,90

Online spelling leren

Taaladviesdienst Onze Taal

Twijfelt u vaak over het los of aan elkaar schrijven van woorden? Volg dan onze online training 'Spelling: los of aan elkaar', een minicollage met mondelinge en schriftelijke uitleg – inclusief tussentijdse toetsen. Zie www.onzetaal.nl/elearning. € 99,–

5000 venijnige dicteewoorden

Taaladviesdienst Onze Taal

Vijfduizend dicteewoorden, mét uitleg, een overzicht van de belangrijkste spellingregels, honderd leuke weetjes over bijzondere woorden, en veel oefenzinnen. (Prisma, 230 blz.) € 9,99

BOEKEN VERKRIJGBAAR BIJ

GENOOTSCHAP
OnzeTaal

BESTELINFORMATIE

U kunt deze boeken bestellen in de webwinkel van Onze Taal: www.onzetaalwebwinkel.nl. Daar vindt u ook nog veel andere taalboeken en -uitgaven. De genoemde prijzen gelden voor Nederland. Levertijd 3 tot 7 dagen. Voor bestellingen van minder dan € 19,– wordt in Nederland € 2,50 aan verzendkosten in rekening gebracht. In de webwinkel worden apart de extra verzendkosten voor het buitenland berekend.

Hoort of ziet u taalverschijnselen die u lelijk, verwerpelijk, leuk, nieuw of anderszins opmerkelijk vindt? Laat het ons dan weten. Liefst per e-mail (redactie@onzetaal.nl, met vermelding van uw adres) of anders per reguliere post (Redactie Onze Taal, Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag).

Bejegenen

EMMY VAN STRATUM - EINDHOVEN

Op NOS.nl las ik de kop 'Dikke, domme, hebbigerige Amerikaanse golffans bejegenen Willett'. Dat woord *bejegenen* vond ik natuurlijk raar klinken. Daar moet een bepaling bij. Iemand kan racistisch bejegend worden. Of met respect. Of als een volwaardig onderdeel van de maatschappij. Of onheus. Maar niet alleen bejegend.

Een enkele keer komt het voor op internet, vooral in zorgjargon: "Het is ook de ingeslotene die de medewerker bejegend."

Deftig willen doen, maar niet weten hoe – juist dan gaat het fout.

Anamnese afnemen

EM. PROF. DR. MICHIEL W. HENGVELD - PSYCHIATER, LEIDEN

Tegenwoordig is het in medische kringen gangbaar om te spreken van 'het afnemen van de anamnese', oftewel het voeren van een gesprek om een goed idee te krijgen van het ziektebeeld van een patiënt.

Mijn vader, bij leven ook arts, stoorde zich ook altijd al aan dat *afnemen*. Hij vond het een lelijk en onvriendelijk woord, dat suggereert dat je iets van de patiënt wilt afpakken. Hij leerde me om te spreken van 'het ópnemen van de anamnese'.

Als docent, auteur en redacteur van tal van standaardwerken op het gebied van de psychiatrie heb ik me

altijd sterk gemaakt voor dit *opnemen*, maar ik vrees dat het een achterhoedegevecht is, ook omdat het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* dat *afnemen* accepteert.

Een andere hardnekkige taalergernis van me is het gebruik van het anglicisme *mild* in plaats van *licht*, bijvoorbeeld als het gaat om klachten en ziektebeelden. Alsof klachten en kwalen zachtvaardig kunnen zijn.

Papyrusoverwinning

BRIGITTE DUURKOOP - ZEVENAAR

Toen Nederland zich in 2016 in een referendum had uitgesproken tegen het handelsverdrag met Oekraïne, schreef iemand op de Facebook-pagina van *Nieuwsuur*:

Realiteit is dat EU terecht gewoon doorgaat, Rutte ooit iets moet bedenken, en het "Nee-kamp" een papyrusoverwinning heeft behaald.

Het woord *papyrusoverwinning* wordt vaker gebruikt:

- Het was alleszins een "papyrusoverwinning" zoals men dat noemt. ('Renner cat G', op een forum van de Belgische wielerbond WAOD)
- En dus zal een verbod op KaZaA een papyrusoverwinning zijn. (Artikel over downloadnetwerk KaZaA, *Friesch Dagblad*)
- Het wordt mooier en mooier deze Papyrusoverwinning van de VVD. (Reactie op Fok.nl op een artikel over de gedoogsteun die de SGP zou verlenen aan een kabinet VVD-PVV-CDA)

Bedoeld is in alle gevallen *pyrrusoverwinning*, een zege die zó veel verliezen met zich meegebracht heeft dat je er

Giovanni Dall'Orto / Wikimedia

De Griekse koning Pyrrhus (319-271 v.Chr.): naamgever van de 'pyrrusoverwinning' – ook wel 'papyrusoverwinning' genoemd.

niet zo blij om hoeft te zijn. Het woord is afkomstig van de Griekse koning Pyrrhus, die leefde rond 300 v.Chr. Die trok meermalen ten strijde tegen de Romeinen, maar leed daarbij zulke zware verliezen dat er nauwelijks nog kon worden gesproken van een succes.

Doordat nog maar weinig mensen zich deze koning Pyrrhus herinneren uit hun geschiedenislessen, verhaspelen ze het woord met iets wat ze wél kennen: *papyrus*, Latijn voor de vroege papiervorm die werd gemaakt van de papyrusplant. Ook de woordgroep *papieren overwinning* speelt bij deze verhaspeling vast en zeker een rol.

Zeker weten om

GERALD VAN DIJK - AMSTERDAM

Al jarenlang krijg ik zo nu en dan van mijn backup-programma de vraag "Weet u zeker om door te gaan?" Ik dacht dat het gewoon een verkeerd vertaalde zin was en besteedde er verder niet veel aandacht aan. Tot ik laatst een vergelijkbare vraag tegenkwam: "Weet u zeker om deze pagina te verlaten?" En nog weer later: "Op deze manier weet u zeker om het meeste uit de tijd die je investeert te krijgen!"

Zouden het alle drie vertaalfoutjes zijn, of misschien wel het begin van een nieuw grammaticaal verschijnsel?

Stockpaardje

SANDRA BAARS - WATERINGEN

Een van de grappigste woorden van de voorbije weken vond ik op een website over koikarpers. Daar omschrijft iemand hoe zijn kleinkind verzoet is op een of andere vis: "De karashigoi in het filmpje is zijn stockpaardje."

Ik schoot onmiddellijk in de lach. Niet alleen omdat iemand een vis omschrijft als een paard, wat al komisch genoeg is. Maar vooral door de manier waarop dat woord *stockpaardje* is geschreven. Kennelijk zat de schrijver van dat tekstje met zijn gedachten bij *stock*, dat in het Engels 'aandelen' betekent, of 'voorraad' (denk bij dat laatste ook aan stockfotobureaus, die foto's leveren uit voorraad).

En denk je dat de koikarperman de enige is die dat woord zo schrijft? Nou, niet dus. Als je erop let, duikt het om de haverklap op. Soms als grap, maar vaak ook in doodserieuze berichten. Zo schreef een Belgische slijter: "The Balvenie 40 Year Old is momenteel het ultieme stockpaardje bij The Balvenie." En een ander bedrijf meldt trots: "Ons stockpaardje is mobiele security waarbij videobewaking via het internet verstuurd wordt naar pc en draagbare pda."

De flexibiliteit van de spelling is voor velen kennelijk een fijne stock achter de deur. <

‘Boeken’ licht u in over nieuwe uitgaven in taalkundig Nederland en België. Vermelding in deze rubriek betekent niet dat de redactie ze aanbeveelt. Voor een zo volledig mogelijk beeld hebben wij ook uw hulp nodig. Weet u iets waarvan u denkt dat het in deze rubriek thuishoort, laat het ons dan weten. Verschijningsdata en prijzen onder voorbehoud. Boeken die hier besproken worden, zijn alleen te koop in de webwinkel van Onze Taal als dat vermeld wordt.

Leren schrijven

Na Kristien Hemmerechts in haar onlangs verschenen boek *Schrijven* geeft ook de gelauwerde Britse schrijver DBC Pierre een zeer persoonlijke visie op wat schrijven is en hoe je het kunt leren. Zijn *Laat ze*

maar denken dat je als schrijver geboren bent is een “eigenwijze mix van autobiografie, essay en schrijfgids”, waarin hij aspirant-auteurs aanmoedigt vooral de traditionele schrijfgidsen de deur uit te doen en hun eigen methoden te ontwikkelen.

Laat ze maar denken dat je als schrijver geboren bent. Een atypische schrijfgids is verschenen bij Podium en kost € 22,50 (gelijmd, 304 blz.).

ISBN 978 90 5759 806 7

➤ **Beide genoemde boeken zijn te koop in de webwinkel van Onze Taal; zie blz. 30.**

Managerswoorden

Managersjargon heeft de naam dat het alleen bestaat om te verhullen dat er enkel over gebakken lucht gepraat

wordt, en geregeld verschijnt er weer een boekje waarin het te kijk wordt gezet. Zo niet in *Klein lexicon van het managementjargon*. De auteurs van dit boek nemen deze ‘newspeak’ zeer serieus, omdat het volgens hen de quasi-neutrale terminologie is waarmee het neoliberalistische gedachtengoed in ons bewustzijn wordt vastgezet. Woorden als *proactief*, *efficiëntie* en *rendement* hebben meer lading dan we vermoeden, en die impliciete betekenisaspecten worden in het boek uit de doeken gedaan.

Klein lexicon van het managementjargon. Een kritiek van de nieuwe newspeak van Rudi Laermans e.a. is een uitgave van Epo en kost € 20,- (gelijmd, 208 blz.).

ISBN 978 94 6267 095 2

Lucebert

In *Wie wil stralen die moet branden* uit 2007 verzamelde Van Dale-hoofdredacteur Ton den Boon citaten en aforismen

uit het werk van de dichter-schilder Lucebert (1924-1994). Onlangs verscheen een uitgebreide en geheel herziene uitgave van dit boek, die ook niet eerder gepubliceerde tekeningen van Luceberts hand bevat.

De citatenverzameling wordt ingeleid met een uitvoerige beschouwing van het taalgebruik van Lucebert.

Wie wil stralen die moet branden.

Citaten en aforismen van Lucebert is een uitgave van De Weideblik en kost € 7,50 (ingenaaid, 96 blz.).

ISBN 978 90 77767 65 8

Taalvoutjes

Onlangs verscheen alweer het vierde jaarlijkse ‘Taalvoutjes’-boek, waarin we wederom een verzameling taalblunders en -ontsporingen à la de *Onze Taal*-rubriek ‘Ruggespraak’

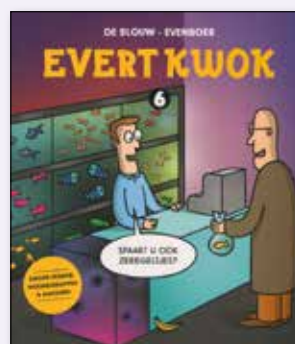
voorgeschiedt krijgen. De taalvoutjes worden afgewisseld met columns van taaldeskundigen als Jan Stroop, Ann De Craemer en Marc van Oostendorp.

Taalvoutjes. Het boek, 4 van Vellah Bogle en Inger Hollebeek is verschenen bij Davidsfonds Uitgeverij en Van Dale en kost € 12,95 (gelijmd, 184 blz.).

ISBN 978 90 5908 898 6

Taalgrappen

Een man genaamd Frank die zich laat eren door zijn frankeermachine, een weckfles die zijn eigenaar steeds wekt, reageerbuisjes die overal op

reageren – bij Evert Kwok, hoofdpersoon van de gelijknamige cartoons, gaat het om dit soort melige woordgrappen. Onlangs verscheen alweer de zesde verzameling van de door Eelke de Blouw en Tjarko Evenboer getekende cartoons, en ook nu gaat het weer om “droge humor, woordgrappen & bananen”.

Evert Kwok 6 is een uitgave van Syndikaat en Strip2000 en kost € 8,95 (gelijmd, 80 blz.).

ISBN 978 94 6280 246 9

En verder

● *Een meerkoet in mijn oog* van Henk Wolf. Beschrijving van een ongeluk met grote gevolgen: Wolf kreeg een meerkoet in zijn oog en werd daardoor tijdelijk blind, en dat had ook gevolgen voor zijn taalvermogen. Kleine uil, € 17,50 (gelijmd, 174 blz.).

ISBN 978 94 9219 034 5

➤ **Te koop in de webwinkel van Onze Taal.**

● *Valse vrienden* van Evert van Wijk. Een reeds lang in België wonende Nederlander legt uit waarom Vlamingen en Nederlanders elkaar ondanks de gemeenschappelijke taal nooit zullen begrijpen. Scriptum, € 16,95 (gelijmd, 159 blz.).

ISBN 978 94 6319 030 5

● *Waar scheiden de dialecten in Noord-Limburg?* Proefschrift van Frens Bakker waarin hij aantoonst dat de grens tussen de noordelijke en zuidelijke dialecten in Limburg anders ligt dan tot nu toe gedacht werd. LOT, € 10,- (gelijmd, 128 blz.). Bestellingen bij de auteur: vente1@kpnplanet.nl.

ISBN 978 94 6093 217 5

● *Kickass content in 60 minuten* van Rutger Steenbergen. Boekje waarin in kort bestek wordt uitgelegd hoe je prettig leesbare en goed toegankelijke teksten voor websites kunt schrijven. Haystack, € 12,50 (gelijmd, 208 blz.).

ISBN 978 94 6126 189 2 <

Matthias Giesen

— We hebben manieren om u te laten praten.

REDACTIE ONZE TAAL

Lezer

Naam Rob van Wijk.
Woonplaats Leiden.
Geboren 30 juni 1991.
Beroep Promovendus
Systeemfarmacologie aan
de Universiteit Leiden. Ik
onderzoek de interactie
tussen medicijnen en het
organisme in kwestie, door
middel van wiskundige
computermodellen.
Partner, kinderen Ik heb
een relatie.
Opleiding Biofarmaceuti-
sche wetenschappen.
Hobby's/vrije tijd Koken,
secretaris van het Natuur-
wetenschappelijk Gezel-
schap Leiden.
Onze Taal-lid sinds 2015.
Waarom werd u lid? Een-
maal uit huis had ik geen
directe toegang meer tot
het abonnement van m'n
ouders.
Andere tijdschriften Quest.
Krant NRC Handelsblad,

Trouw.
Televisie *Homeland*, *Zondag
met Lubach*, *Per seconde
wijzer*.
Radio *Evers staat op*, *Met
het oog op morgen*.
Boek *In Europa*, Geert Mak.
Website TED Talks
(www.ted.com).
**Wat leest u het eerst in
Onze Taal?** 'Ruggespraak'.
Die rubriek wordt ook vaak
door m'n vader gefotogra-
feerd en doorgestuurd, maar
met mijn digitale abonne-
ment heb ik 'm inmiddels
eerder.
Wat zelden? 'Taalergernis-
sen'.
**Welke taalonderwerpen
boeien u het meest?** Etymo-
logie, uitdrukkingen en hun
herkomst, neologismen.
Favoriete Onze Taal-artikel
'Briesende paarden, dravende
paarden' (mei 2016). Fascine-
rend om te zien hoeveel

meer betekenis je uit woor-
den kunt krijgen door de
omgeving te analyseren.
Aantrekkelijkste taaltrend
De 'andersomliner', zoals:
"Een vuurwerkverbod, steeds
meer gemeenten komen
ermee." Zeer vermakelijk.
Ergerlijkste taaltrend
Engelse leenwoorden; ik
geniet dan ook vaak van de
pogingen om Nederlandse
vertalingen te vinden.
**Verbetert u iemands taal-
gebruik weleens?** Ja.
**Welke taalfout maakt u
stiekem bewust toch?** En-
gelse leenwoorden; ik pro-
beer ze te vermijden, maar
dat is op mijn werk, vanwe-
ge vaktaal, bijna onmogelijk.
**Als u de baas was over de
taal, wat zou u dan het
eerst doen?** Onregelmatig-
heden in bijvoorbeeld werk-
woordvervoegingen vermin-
deren, zodat het Nederlands

gemakkelijker wordt om te
leren. Hoe moeilijk het is,
wordt prachtig verwoord
door Charivarius in zijn
Taalrijm ("Gezegd is niet
beter gezegd dan: gezeid, /
Maar nooit is er nog naar
een drenkling gedreid").
Beste taalgebruiker Her-
man van Veen: "was mijn
hou ooit zo veel van jou"
('Spiksplinterlief').
Lelijkste woord *Haalbaar*.
Mooiste woord *Elkander*. <

Na zeven jaar is dit de laatste
aflevering van de rubriek 'Lezer'.

Trefwoordenregister 2016

<i>d/à</i>	12/8	<i>friet</i> (etym.)	11/35	mannentaal	7/4; 11/9	<i>rekest</i>	1/34	tellen, leren -	4/32
aaneenschrijven	2/16; 17; 6/13	gadgets, namen van -	4/13	Marokkaans-Nederlands	6/20	<i>respectievelijk</i>	5/9	<i>ten</i> (/s)lotte	2/16
aanhalingsteken, vorm -	1/7	gaten in de taal	4/12; 6/10, 27	<i>massief</i>	11/32	retorische technieken	9/4	<i>terugbetalen</i>	11/32
aanspreekvormen	4/29; 7/7	gebarentaal	11/30	<i>media heeft/hebben</i>	10/35	<i>richting</i>	11/8	textbites	10/20
accent circonflexe	5/31	gebarentaalhandschoen	6/30	media, taal van de -	10/4-34	<i>roze/rose</i>	7/8	<i>thermometer</i>	2/23
accent, Marokkaans -	2/31; 5/7	gebeuren, is/heeft kunnen -	7/8	meertalig opvoeden	1/12	<i>rugzakje</i>	11/27	<i>th</i> -klank	11/31
accenten in Nederland	2/7; 10	gebedende wijs	7/27	Meertens Instituut	10/38; 12/10	<i>ruiten, door roeien en -</i>	1/8	<i>t.h.t. / t.g.t.</i>	6/29
<i>adresseren</i>	2/27	<i>geconsu(m)meerd</i>	11/9	metaforen	1/27; 2/23; 4/29; 5/13; 6/19; 7/23; 9/23; 10/19; 11/20, 27; 12/15	<i>Sapir-Whorf-hypothese</i>	4/20	tolken in het Europees	
Aesopus	9/7	<i>gehoofd/gehoeven</i>	12/9	Metaphor Festival	11/20	satire (<i>De Speld</i>)	10/26	Parlement	11/12
afkeurend gezicht	5/30	geitenwollen sok (etym.)	2/29	minderheidsbenamingen	1/31	scheepsnamen	7/16; 10/36	<i>Torschlusspanik</i>	6/27
(af)sluiten, verzekering -	10/36	geliked/t	5/8	misdaadjournalistiek	10/18	Schinkelsluis	10/36	transgendertermen	11/16
afvoerputje	7/23	geografische namen	1/21; 4/27; 6/10; 9/27; 11/8, 29; 12/6	modale woorden	9/23	<i>schip op het strand is een</i>		T-shirt met symbolen	6/35
Algemene Beschouwingen	9/4	Gerritsen, Esther	2/18	<i>moeder, een - van elf</i>	9/8	<i>baken op zee, een -</i>	11/10	<i>tulp</i> (etym.)	4/35
<i>allochtoon</i>	12/7, 17	<i>geruit</i>	1/9	<i>moed/moele/moede</i>	9/8	Schippers, K.	6/23	tussen-s	6/12
aluminium-	4/9	<i>gespogen</i>	1/24	<i>moker-</i>	2/15	schoolvak Nederlands	5/4	tussentaal, Vlaamse -	12/27
<i>anamnese afnemen</i>	12/31	<i>gij had(t)</i>	2/17	<i>mooi, voor de -</i>	11/32	<i>schop, op de -</i>	5/32	tv-interview, taal van het -	10/4
apostroef, vorm -	1/7	<i>goedenavond</i>	5/23	<i>moverende redenen,</i>		schrijfproces, literair -	2/18	<i>type</i> (/elfout)	10/35
asielzoekers, taalles aan -	4/4	grammatica	11/27	<i>om mij -</i>	1/34	sekseneutraliteit in		<i>u/jij</i> (Vlaanderen)	4/29; 7/7
assistentieapps	6/30	<i>granaat</i> (etym.)	11/25	muziek en taal	2/8	het Nederlands	11/16	<i>uit ... gaan</i>	4/8
ab/ou	12/13, 17	Groenman-taalprijs	1/23	muzikaliteit in vertalingen	2/12	slogans met woord-	6/14; 9/7	uitdrukkingen	5/30; 9/14; 11/8
babynamen in China	11/35	<i>haakjes/aanhalingst-</i>	7/34	naamval, tweede -	12/20, 22	slogans, slechte -	2/15	uitroptekens, 1 tussen -	5/29
<i>bamboesuur</i>	12/13	<i>tekens, tussen -</i>	4/25	namen van boten	7/16; 10/36	snobisme	6/15	uitroptekens, regels voor -	5/35
<i>Barbertje moet hangen</i>	9/8	Haaksbergen	12/8	namen van honden		<i>social(e) media</i>	10/35	uitspraak geografische	
<i>Battemse kranten lezen, de -</i>	11/8	<i>hangijzer, een heet -</i>	5/8	en katten	9/35	sonnettenkrans	7/14	namen	11/29
<i>beeldhoudster</i>	5/32	<i>hè/hé</i>	11/16	namenarchief	12/10	<i>Speld, De -</i>	10/26	uitspraakontwikkeling	2/4
beeldspraak	2/27	<i>hen</i> (sekseneutraal vnw.)	11/16	Natuurlijk	6/32	spellingcorrectie dyslectici	4/30	<i>uitweiden/uitwiden</i>	11/11
<i>behangenees</i>	1/17	<i>herkennen, zich niet</i>	1/7	Nederlands als tweede taal	4/4	spellingcorrector	12/4	vacatures, de taal van -	6/11
<i>bejegenen</i>	12/31	<i>in het beeld -</i>	5/23	Nederlands in hoger onderwijs	10/38; 11/30; 12/16	spellingvereenvoudiging	12/13	vakantieboeken	7/20
<i>belangstelling/</i>		<i>hibernatie</i>	9/34	Nederlands van		Spellingwijzer Onze Taal	5/7	Van Dale, 15de editie	1/10;
<i>interesse in/voor</i>	12/8	<i>hoek, om de - loeren</i>	1/8; 4/7	Vlaamingen	10/29	<i>spinnen</i> (etym.)	9/21; 11/8	<i>van de ...</i>	4/10; 5/7
<i>benoemen tot/als</i>	5/9	<i>holebi</i>	9/31	Nederlands, beste leraar -	7/30	<i>spijltzwam</i>	9/23	<i>van hier tot ...</i>	4/27; 6/10; 9/7
<i>beschikken</i>	1/7	<i>hoog-/laagopgeleid</i>	6/10	Nederlands, schoolvak -	1/4, 30; 2/30; 5/4	<i>spork</i>	9/24	variatie, regionale -	
<i>beseffen, (zich) -</i>	5/8	<i>horen, zien en zwijgen</i>	2/23	Nederlands, uitspraak	2/4; 6/20	<i>sprake, of (er) - is ...</i>	6/12	in uitspraak	2/10
<i>beslagen/aangeslagen ruiten</i>	1/8	<i>hospice, taal in het -</i>	7/4	van het -	5/31;	<i>Sprekend Nederland</i>	1/30; 2/7	Verdeke, Henric van	11/19
betekenisvolgorde Van Dale	1/10	<i>hutmom</i>	11/10	Nederlandse Taalunie	7/30; 12/17	(app)	4/16	<i>verdacht(e) persoon, een -</i>	7/8
betrouwbaarheid teksten	9/30	<i>hypen</i> (vervoeging)	11/32	neger-discussie	1/31	staandend	2/10	<i>vergetelheid</i>	7/9
<i>bevoor(oor)deeld</i>	9/34	<i>als verlengingsteken</i>	11/31	nieuws over taal	10/24; 12/16	standaarduitspraak	2/9	<i>vernietigen</i>	6/32
bezitsvormen	12/20, 22	<i>lg Nobelprijs</i>	1/17; 4/7	nieuws voor jongeren,	10/11	stem- en spraacoaching	9/19; 12/6	verstaanbaarheid,	
bezittelijk voornaamwoord	1/27	<i>ig/lelijk/erig als achter-</i>	11/26	taal van het -	12/6	stemkraakjes	6/4	onderlinge - van talen	6/18
<i>blank/wit</i>	6/31	<i>voegsel</i>	9/25	nieuwsberichten,		stemtraining voor	10/14	vertalen	1/25; 2/12, 25
boekentips	7/20	<i>illustrer</i> (uitspraak)	10/4	opbouw van -	12/6	voetballers	6/4	4/19; 5/27; 6/27; 7/19;	9/18; 11/15; 12/25
Boekenweekgeschenk 2016	2/18	<i>in-/uitlachen</i>	1/20	nieuwsberichtkoppen	10/31	stijlboeken van redacties	10/18	vertalen in het Europees	
boete moeilijke woorden	10/43	interview, taal van het -	1/21	op internet	1/23	stijlmiddelen in misdaad-	10/18	Parlement	11/12
<i>boetecleed</i>	4/29	op tv	2/32; 5/7	oNijland, Theo	1/23	stockfoto's, omschrijvingen	6/16	vertalingen, letterlijke -	6/16
<i>B/bolognese/-naise</i>	12/8	Isis als voornaam	5/24; 9/29	NOS (<i>Jeugd</i>)journaal, taal	10/8, 11; 12/6	van -	12/31	<i>verwelking</i>	2/15
<i>Boontje komt om zijn loontje</i>	4/8	Islamitische Staat	5/32	van het -	4/31	<i>stockpaardje</i>	6/32; 9/7	<i>verzekering (af)sluiten</i>	7/34; 10/36
bootjargon	7/19	jaartallen (uitspraak)	5/32	NT2-opleidingen	4/14	<i>stoom, met - en kokend</i>	5/32	<i>Vlaamse R/ruit</i>	1/8
bootnamen	7/16; 10/36	jaarvergadering	5/31	oertaal in game	4/31	<i>water</i>	5/32	Vlaamse voetbaltaal	6/6
<i>brexite</i>	10/19	Onze Taal	5/24; 9/29	<i>olijfand in de kamer</i>	1/27	<i>stuiver</i>	5/32	vloeken	12/15
<i>bril</i> (etym.)	4/23; 6/10; 7/7; 10/36	<i>Joost mag het weten</i>	5/8	onderwerp in de zin	7/29	<i>supplementeren</i>	12/35	vluchtelingen, taalles aan -	4/4
Brussel, aanslag	5/27	<i>journalist</i> (etym.)	10/43	Oostende (etym.)	7/35	<i>taaitaai</i> (etym.)	2/8	vocal fry	9/19; 12/6
<i>cafetariamodel</i>	12/15	jubiläum, namen 85-jarig -	7/29	'opsommende wijs'	11/23	taal en muziek	11/30	voegwoorden in bijzinnen	6/22
<i>centrádl station</i>	9/34; 11/8	<i>juffrouw</i> (aanspreking)	5/31	orang-oetan, taal-	9/31	taal van de werkvloer	7/4; 11/9	voetbalcommentaar	6/9
clickbait	10/30	<i>kanarie</i> (etym.)	5/13	vermogen van -	11/4	taal van de echte man	10/4-34	voetballers, stemtraining	6/4
codeermachine	7/35	<i>kapper, stiltestoel bij -</i>	2/35	oudste talen	11/4	taal van de sociëteit	11/15	voetbaltaal, Vlaamse -	6/6
congres 'Klinkend		<i>keimottig</i>	5/17	overmacht	11/32	taal van het nieuws	10/11	<i>voor achter</i>	11/10
Nederlands'	2/4-14	<i>kennis van/over</i>	9/8	paarden, pratende -	12/35	voor jongeren	10/11	<i>voor u, alles naar wens -</i>	1/34
Corsicaans	9/18	<i>kenntal</i>	7/34	paddestoelnamen	1/7	taal van het NOS	10/8; 12/6	voornaamwoord,	
Dahl, Roald	9/16	<i>Kids Vrij</i>	2/14	<i>palmolieplantages</i>	1/34; 4/7	(<i>Jeugd</i>)journaal	10/24; 12/16	sekseneutraal -	11/16
<i>dankzij</i>	2/27	Kik, The	2/31	pandataal	1/35	taal, nieuws over -	10/24; 12/16	<i>voorstellen, kun je je -</i>	4/24
debattips	9/4	kindernamen 2015	6/22; 9/25	<i>panklaar</i>	10/37	taaldocumentatie	12/10	'voorwaardelijke wijs'	10/39
<i>deze</i>	9/34	kindertalen	2/25	<i>papyrusoverwinning</i>	12/31	taalergerissen	2/27; 5/32;	'vragende wijs'	9/22
dialecten, Vlaamse -	1/11	Kortduits	4/19; 6/10	<i>patat</i> (etym.)	11/35	6/32; 7/34; 9/34; 11/32	6/32; 7/34; 9/34; 11/32	vreemdetalenonderwijs	6/31
Dictee, Groot -	9/30; 12/4	Koudekerk	9/27; 11/8; 12/7	personeelsadvertenties,		taalfouten corrigeren	5/30	Wallis de Vries, Sanne	2/13
<i>dollar</i> (etym.)	2/35	krantentaal,	10/34	de taal van -	6/11	taalfouten, Onze Taal-	5/20	<i>walvis</i> (etym.)	5/35
<i>Donald Duck</i> over taal	1/30	<i>krat, de/het -</i>	7/9	personificatie in gedichten	6/25	leden over -	12/16, 18	<i>Wat is nieuw?</i>	1/34
drie-in-éénbestek	9/24	<i>krimp</i>	11/32	phishingmails	5/10, 13; 7/7	taaljaar 2016	12/16, 18	website Onze Taal, nieuwe -	11/9
Drs. P	2/15	<i>kukeleku</i>	6/35	<i>pihi</i>	9/15	taalkundige theorieën,	11/4; 12/7	Week van het Nederlands	10/38
<i>druiven zijn zuur, de -</i>	6/12; 9/7	Latijn in de 16de eeuw	7/10	<i>pijler/peiler</i>	4/8	bizarre -	11/4; 12/7	<i>welkom</i>	11/32
Duits	6/10	Latijn, rol van -	1/14	<i>pimu</i>	9/15	taalkundige, denken	12/25	<i>werkzaamheid</i>	5/32
<i>Duitse, de -</i>	9/34; 11/8	Laurentinen, prinses	2/14	<i>piramide</i>	9/7	als een -	12/25	What3words	7/13
<i>Duitsleraar</i>	9/20	leraar Nederlands, beste -	1/4	plaatsnamen met	5/25; 7/7	Taalmuseum	9/30	WhatsApp, taalvaardig-	6/30
<i>duizend man was/waren</i>	2/16	lezer <i>Onze Taal</i>	1 t/m 12/32/33/41	vrouwennamen	5/25; 7/7	taalnormenenquête	5/20	heid door -	6/30
Egyptisch	6/24; 9/7	<i>lhbt</i>	1/18; 4/7	plaatsnamen met	11/8	taalpopularisering	9/10	Whorf, Benjamin Lee	4/20
<i>el/ij</i>	4/8; 11/11; 12/13, 17	lidwoorden in uitdruk-	9/14; 11/8	planeetnamen (etym.)	12/14	taalpurisme	7/10	<i>wolf, eenzame -</i>	9/15
eindexamen Nederlands	6/30	kingen	2/12	<i>plofkop</i>	2/27	taalpuzzel	1/22; 4/26;	woordassociaties	5/14
eindexredactie van kranten	10/14	liedteksten vertalen	11/31	poëzie, stijlfiguren	6/25; 7/27;	5/26; 6/26; 7/24; 9/22;	11/20; 12/26	woordcombinaties	5/14
e-mail, 'mannelijk'	2/31	liegen, onderzoek naar -	7/25;	9/22; 10/39; 11/23; 12/24	5/19	11/20; 12/26	9/31	woorden van het jaar	1/31
taalgebruik in -	5/10, 13; 7/7	<i>lieveheersbeestje</i> (etym.)	10/36	Polderman, Katinka	10/20	taalrealityshow	1/34; 5/32;	woordenboek, Roald Dahl-	9/16
e-mailcriminaliteit	4/12; 6/10;			politici, taal van -	6/9	taalsignalementen	7/34; 11/32; 12/31	woordspelingen met	
emoji's, talige -	12/29			<i>pompennikkel</i>	9/10	taalspel voor iPad	7/30	andere talen	9/7
Engels in hoger onderwijs	10/38;			populair-wetenschappelijk	9/10	taaltest	1/9; 2/17; 4/9;	woordspelingen, Neder-	
Engels in kleuteronderwijs	11/30; 12/16			schrijven	4/14	1/9; 6/13; 7/9; 9/9;	5/9; 6/13; 7/9; 9/9;	lands-Engelse -	6/14; 9/7
Engels op basisschool	2/31			prehistorische taal	6/32	11/11; 12/9	11/11; 12/9	<i>you</i>	7/7
	1/7; 4/7;			prima	2/24	12/7	12/7	<i>zachte heemeesters ...</i>	7/8
	7/23			<i>privé</i>	7/31	11/4	11/4	<i>zakje/tasje</i>	4/31
Engels versus Latijn	7/10			provincienaam achter	2/30	11/8	11/8	Zandvoort (etym.)	7/35
Erasmus, taal van -	1/14			plaatsnaam	10/20	11/8	11/8	<i>zeker weten om</i>	12/31
<i>ervan, veel plezier -</i>	10/37			purisme	10/20	11/8	11/8	'zelfcorrigerende wijs'	12/24
Europa (uitspraak)	7/34			quotes van politici	10/33	11/8	11/8	<i>ziek</i> (/melden)	2/17
Europees Parlement,				radio, taal van de -	10/22	11/8	11/8	ziekte, de -	11/8
talen in het -	11/12			recensies in media	6/12	11/8	11/8	<i>zonneharpen</i>	9/7
<i>even</i>	6/19			<i>rechte(r)lijke macht</i>	6/12	11/8	11/8	zorgtaal	2/23
<i>fijne dag</i>	7/34			<i>reden waarom, de -</i>	11/10	11/8	11/8	<i>zuinigheid met vlijt ...</i>	2/16; 5/7
flitsen (leesles)	11/18					11/8	11/8	Zwitserse woorden (etym.)	1/29
Fries in Google Translate	4/35					11/8	11/8		
Fries op sociale media	1/26					11/8	11/8		
Fries, toekomst van het -	7/31					11/8	11/8		

Illustraties: Josje van Koppen

Woordweetje

Waarom heet taaitaai 'taaitaai'?

Et je weleens taaitaai met Sinterklaas? Dan weet je dat dat taai spul is: je moet hard kauwen voordat je het kunt doorslikken. Is taaitaai genoemd naar die taaiheid? Het antwoord is simpel: ja! Twee keer taai is heel erg taai!

In het Nederlands zijn er nog een paar van dat soort woorden: *koekkoek* en *blabla* bijvoorbeeld, maar in andere talen zijn er nog veel meer.

In de taal Moto is 'slapen' *mahuta*, en 'steeds slapen' is *mahuta-mahuta*. En in het Afrikaans betekent het woordje *krap* 'zichzelf krabben' en *krap-krap-krap* 'zichzelf heel erg krabben'.

En weet je wie ook heel goed zijn in herhaalwoorden? Kleine kinderen! Luister maar eens naar een baby. Die zegt nooit 'mama', maar 'mamamamamamama'.

Ja ja ...

kids week TAALNIEUWS

Paarden kunnen 'praten'

'Hé baas, doe mij zo'n warme deken!' Als een paard dat tegen jou zegt, val je waarschijnlijk om van verbazing. Toch kan het. Een beetje.

Noorse onderzoekers hebben ontdekt dat paarden via plaatjes kunnen 'praten'. Ze lieten 23 paarden drie verschillende tekeningetjes zien. Eentje met een liggend streepje, eentje met een staand streepje en eentje met niks. Als een paard met zijn neus het liggende streepje aantikte, kreeg hij een deken over zijn rug. Bij het staande streepje werd de deken juist weggehaald. Raakte hij het niks-plaatje aan? Dan gebeurde er niks. De paarden snapten het systeem snel. De onderzoekers hopen dat paarden zo beter kunnen uitleggen waar ze zin in hebben.

Kidsweek is een échte, wekelijkse krant, speciaal voor kinderen van 7 tot 12 jaar. Website: www.kidsweek.nl.

Lezertje

Pieter Leering uit Voorschoten zit in groep vijf van de Fortgensschool. Deze maand beantwoordt hij de vragen.

Leeftijd: 8.

Leukste vak op school: Engels.

Favoriete boek: De serie *De boomhutten*.

Favoriete taalspelletje: Woordzoeker.

Welke taalfout maak je weleens? Omdraaien van de *b* en de *d*.

Mooiste woord: *Legoset*.

Lelijkste woord: *Stoplicht* (want een licht kan niet stoppen).

Heb je weleens zelf een woord bedacht? *Poepeus*.

Pieter verdient hiermee het Van Dale basiswoordenboek Nederlands. Wil jij ook meedoen? Stuur dan een mailtje naar taaltje@onzetaal.nl, en dan sturen we je alle vragen toe.

RAADSELS

1. Wat heeft een kers die uit de boom valt?
2. Het is groen en het scheurt over de weg?
3. Het bloeit en het is kwaad.

1. een kersenschudding, 2. een bromkommer, 3. een kwadellietje.

Ruggespraak

Onedayonly.nl

Verzekeraars regelen 500 woninginbraken per week

De Zondag

Europese modellen in plaats van proefdieren

De Organisatie voor Europese Samenwerking en Ontwikkeling (OECD) heeft een aantal modellen over giftigheid van gevaarlijke stoffen gepubliceerd.

Nederlands Dagblad

Honderden schoolkinderen breken elke week een bot.

De Stentor

HERVORMD MONSTER OPENT NIEUW VERENIGINGSGEBOUW

De hervormde gemeente van Monster opende op zaterdag 3 september het nieuwe verenigingsgebouw.

De Waarheidsvriend

Ze vinden dat het mestoverschot gelijkmatig uitgesmeerd moet worden over iedereen.

NPO Radio 1

Hij bracht zijn rijk echter ook veel goeds, zo introduceerde hij de broekdrukunst, hervormde hij het rechtssysteem (...).

Isgheschiedenis.nl over Ivan de Verschrikkelijke

“

Wij zijn een groep slagers. We werken met vlees, maar maken niet zomaar vleeswaren. Samen creëren we concepten met vlees en voegen daarmee iets van onszelf toe aan dat wat we maken.

”

Groupofbutchers.com

Traditiegetrouw gaat basketbalvereniging Forwodians langs de deur met boter en speculaaskoeken.

De Teylinger

Clémence Ross: ‘Het perspectief van de patiënt is lijdend’

Relevant

ruggespraak@onzetaal.nl

